פרייז 25 גראשען XIV-טער יאהרגאנג „Opłata pocztowa uiszczona gotówką" „Radomer-Kielcer Leben" 16 (661) היינט 10 זייטען

Radom, dnia 16 Kwietnia 1937 r.
ראַדאָם, פרייטאָג ה׳ אייר תרצ״ז
טעלעפאָן פון רעדאַקציע 15-18

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

פאַראַווע פאַרבערייַ
און כעמישע פּראַלניע
A.
HEMPEL
פאַבריק און צענטראַלע אַלטע שטאָדט 7
פיליעס:
זשעראָמסקי 1
זשעראָמסקי 21
זשעראָמסקי 59
טראַוגוטטאַ 11
קעלנער צו וואַשען צו 15 גר.

מיר דריקען אויס אונזער טיפסטען מיטגעפיהל דער חשובער פאַמיליע לאנדוי
צוליב׳ן טויט פון זייער מאַן און פאַטער
אונזער געטרייער און טיכטיגער גבאי

חיים בנימין זאב לאנדוי נ״ע

וועלכער איז געשטאָרבען אין וואַרשא מאָנטאג דעם 12/4 ה. י. אין עלטער פון 59 יאָהר.

המקום ינחם אותם בתוך אבלי ציון וירושלים.

די גבאים: זיסעל בערקמאַן, אביגדור זיידענוועבער,
מענדעל קירשענצווייג
און די מתפללים פון די שטאַדטישע שוהל

צו דער האַכצייט פון מיין ברודערן - סאַכטער
מאַניע ליטוואַק מיט ה׳ יעקב גרינבלאַט
ווינשען מיר דעם פּאָרעל פיעל גליק און דער מוטער
פיעל נחת ביז דעם יונגסטען
יחיאל ליטוואַק מיט פרוי און קינדער

צו דער תחינה פון
מאַניע ליטוואַק מיט ה׳ יעקב גרינבלאַט
דעם פּאָרעל פיעל גליק און די עלטערען
פיעל נחת ביז צום יונגסטען
ווינשט לייביל פרידמאַן און פרוי

אַ לערן-יונגעל אין אייזען-געשעפט
ווערט געזוכט
י. מ. ראָזענבערג
טיבלא № 3

בעקאַנטמאַכונג.
די „טאָז" געזעלש. מאַכט בעקאַנט, אַז זי האָט זיך איבערגעצויגען
אין אַ נייעם לאָקאַל זשעראָמסקי 13
און איז טעטיק נאָרמאַל יעדען טאָג פון 2 — 10 פ. מ. און פון 6 — 4 נ. מ.

אַ לערן יונגעל וואָס קען יודיש, העברי. קען זיך ווענדען אין דרוקעריי פון „ראַד-קעלצ. לעבן".

ווילט איהר האָבען קלאָרע, ווייסע וועש, נייע גאַרדעראָבעס, שניי-ווייסע פאָרהאַנגען,
גייט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער בעקאַנטער
כעמישער פאַרבעריי און פּראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskego 1
Zeromskiego 21
Zeromskego 59
Traugutta 11

ווער ס׳האָט זיך נים איבערצייגט זאָל פּרובען און וועט זיין ענטציקט
פון דער שענער, עסטעטישער און פאַכמענישער אַרבייט.
בילליגע פּרייזען! פּינקטליכע אויספיהרונג
סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפיצ. טעל. 70-19
פיליעס: זשעראָמסקי 1, טראַוגוטטאַ 11
זשעראָמסקי 21, זשעראָמסקי 59

דער אינטערעס פון שפיטאל — איבער פראטעקציאניזם און סענטימענטן

ווי מען הערט, ווערט שוין געעפענט דאס יודישע שפיטאל דעם 2-טען מאי. ביז דאן וועט שוין זיין אויסגעפערטיגט דער אינערליכער רעמאנט און ס'יועט בלייבען בלויז צו רעמאנטירען פון דרויסען. דאס וועט אבער נישט שטערען, אז דאס שפיטאל זאל קענען פונקציאנירען.

אין צוזאמענהאנג מיט דער ערעפנונג פון שפיטאל, ווערט וואס מעהר אלץ אקטועל די פראגע פערסאנאל, אין וועמענס צוזאמענשטעל עס קומט אין דער ערשטער ריי'ה אין בעטראכט דער ענין דאקטוירים. ביי דער פראגע איז געווינשען צו זיין זעהר פארזיכטיג, נישט אב'פטר'ענדיק עס על רגל אחת. דאס שפיטאל קאסט אב א הון רב, אבער דער צווייטער פונדאמענט איז אנ'אויטאריטעטע ארצטליכע לייטונג, פון וועלכער עס איז פ'על אבהענגיג דער ווייטערער גורל און ציקונפט פון שפיטאל.

דאס יודישע שפיטאל איז א ניי בעשעפעניש, וואס מוז זיך ערווערבען צוטרוי און פאפולאריטעט. דערפאר מוז עס אוועקגעשטעלט ווערען באלד לכתחלה אויף א געהעריגען ניווא און דאס קען דערגרייכט ווערען נאר דאן, ווען עס וועט אנגאזשירט ווערען א גוטער פערסאנאל בכלל און גוטע דאקטוירים בפרט.

דאס שפיטאל האט 50 בעטלעך, וואס דארפען פערשלונגען א בודזשעט פון צירקא 30 טויזענד זל. א יאהר. כדי אבער ט'זאל נישט זיין קיין דעפיציטען און, אז די קראנקע פון פערשידענענע שיכטען ארעם און רייך, זאל אימפאנירען די היילונג אין יודישען שפיטאל אויף אלע געביטען – איז נויטיג א פעראנטווארטליכע און א פעהיגע לייטונג. דאס פערסאנאל מוז בעשטעהן פון טיכטיגע, עהרליכע מענשען און פון דאקטוירים מומחים מיט א גוטען נאמען, אזוי אין זייער פאך, ווי אויך מיט זייער איבערגעגעבענהייט צו זייער בערוף און צום קראנקען.

זאל זיך דער שפיטאל-קאמיטעט נישט רעכנען מיט פראטעקציעס און סענטימענטען, ווייל דאס איז נישט קיין פריוואט זאך, וואו יעדער מענש קען האנדלען לויט זיינע סימפאטיעס און אנטיפאטיעס און לויט זיינע סענטימענטאלע שטימונגען. דא געהט אין א כלל-זאך און דערצו נאך אין א שפיטאל וואס איז מיט אזוי פיעל מסירת נפש ערווארבען געוואָרען. קיין שום פראטעקציאניזמען און קיין שום סענטימענטאליזם טאָרען דא נישט דאמינירען; נאר דעצידירען ברויכען גוטע קוואליפיקאציעס, און א גוטער נאמען, חשיבות און אויטאריטעט, ארבייטסזאמקייט און איבערגעגעבענהייט.

דאס איז דער יסוד פון שפיטאל. נאר דאס קען דערהויבען דאס שפיטאל אויף א הויכע מדרגה, קען ווערען דער שפיגעל, דער גלאנץ פון שפיטאל, וואס קען און וועט זיך ערווערבען די אלגעמיינע סימפאטיע און צוטרוי.

זאל דער שפיטאל - קאמיטעט דאס געדענקען.

פערוואלטער פון סטריער שפיטאל
דערשלאָגען צום טויט א ראדאמער יונגערמאן.

נעבען דעם סטריער שפיטאל האט מען געפינען דעם טויטען קערפער פון א ראדאמער יונגערמאן חיים אשר פריידענבליט. עס איז אָרעסטירט געוואָרען דער פערוואלטער פון שפיטאל נפתלי זאמער, וועלכע האט זיך מודה געווען, אז ער האט געשלאָגען פריידענבליט'ן, אבער ער האט אים נישט געהאט בדעה צו דער'הרג'ענען. פריידענבליט האט זיך געוואלט ווארפען אויף זאמער'ס שוועסטער און זי געוואלט פערגוואלדיגן. פערטיידיגענדיג די שוועסטער האט זאמער דער'הרג'עט פריידענבליט'ן.

ראדאמער יונגעלייט אוועק אויפ'ן בית=עלמין
פער'מסר'ען די ווייבער פאר זייערע פערשטארבענע מענער.

זענען געזעסען א גרופע מענשען ביי פש-ביטניעווסקי און געשמועסט.

מ'האט גערעדט אזוי לאנג און אזוי ברייט, ביז מ'איז ארויף אויף דער טעמע ווייבער, וועלכע מ'האט ארויפגענומען אויפ'ן טיש און אויפגעדעקט זייערע עבירה'לעך. דערביי זענען אויפגעשפרונגען עטליכע יונגעלייט און אויפגערופען:

– מיר וועלן נישט שווייגען. מיר פאהרן ארויס אויפ'ן בית-עולם און אויף די קברים פון דריי פערשטארבענע מענער וועלען מיר מודיע זיין, אז זייערע ווייבער, זענען אראפ פון דרך הישר און לעבען נאך זייער טויט א גוטען טאג.

געזאגט און געטוהן. געדינגען א דראושקע און די יונגעלייט זענען ארויס אויפ'ן אויפ'ן בית-החיים, אוועק אויף די קברים פער'מסר'ט די לעבעדיגע ווייבער פון די פערשטארבענע מענער, זיי מזכיר געווען און געבעטען ביי זיי צווייי זאכען: אדער די מענער זאלען זיך „דארט" מיהען, אז זייערע ווייבער'ס הערצער זאל פול ווערען מיט תשובה, אז נישט, זאלען די מענער אהיננעמען די ווייבער זייערע און דארט וועט מען שוין נישט הערן און נישט זעהן, און ס'וועט שוין נישט זיין זייער, די יונגעלייט'ס עסק.

אזוי רעדט מען היינט אין שטאָדט. צו דער דאָזיגער אונגלויבליכער מעשה, געהען נאך צו קלאנגען, אז די דריי יונגעלייט, די צדיקים פון פשיביטניעווסקי, האבן אבגעטוהן אויף יענע קברים נישט קיין שענע זאך, וואָס פאסט נישט צו דערצעהלען.

אזוי שמועסט מען, אזוי רעדט מען. צי דאָס איז אמת, צי דאָס איז א לעגענדע – איז שווער צו וויסען.

ס'פאסט גיכער ס'זאל זיין אנ'אויסגעטראכט מעשה'לע, וואָס איז נעבוירען געוואָרען אין דער פאנטאזיע פון א מושב לצים-געזעלשאפט.

שווערע טראגעדיע מיט א יודישער פאמיליע פון פשיטיק
אין משך פון א קורצער צייט געשטאָרבען א ברודער מיט א שוועסטער און נעכטען — דער פאטער.

אין יודישען שפיטאל אויף טשיסטע איז דינסטאג געשטארבען דער 51-יעהריגער נדליה טישלער. דאס איז א שוסטער, וועלכער יואוינט אויף א פארשטאָדט פון פשיטיק.

אין משך פון צוויי וואכען נאך די געשעהענישען איז געשטאָרבען טישלערס 23 יעהריגע טאָכטער פייגע און אין אכט טעג ארום — זיין 22-יעהריגער זוהן יודעל.

דעם פאטער האט מען דאן געבראכט אין שפיטאל אריין און אין א צייט ארום איז ער ארויס פון שפיטאל. לעצטענס איז ער ווידער קראנק געוואָרען און מען האט אים געבראכט קיין ווארשא אין שפיטאל אריין, וואו ער איז נעכטען געשטאָרבען.

מיט דער לויה פערנעהמט זיך די געז. „חסד של אמת".

קינסטלער נאטאן שפיגעל
עפענט שבת זיין בילדער-אויסשטעלונג אין זאל פון „קלוב טאָוואזשיסקי"

דער א. ג. אינטעליגענטען-קלוב האט דעם זאל זיינעם איבערגעגעבען צו דיספאזיציע פון איינעם פון די בעסטע יודישע מאלער אין פוילען, נאטאן שפיגעל, וועלכער עפענט דארט מארגן שבת א אויסשטעלונג פון עטליכע צעהנדליק פון זיינע בעסטע ווערק.

בוסק אקציע אין ערשטען סעזאהן.

אין אדורכפיהרען די אקציעס אין בוסק האט זיך די געזעלשאפט „עזרה" קונה שם נעווען ווייט אויסער אונזער שטאָדט. פון דער אקציע גענאסען ווירקליך ביי הונדערט קראנקע, וועלכע ווערען פולשטענדיג פערזארגט אויף דער קוראציע.

די אקציעס האט „עזרה" שטענדיג אדורכגעפיהרט אין די חדשים שיערפיען – תושעשיען, ווייל אין די פריהעריגע חדשים, צוליב דעם הויך-סעזאהן אויף די קור-ערטער, איז נישט מעגליך צו באקומען די נויטיגע צאָהל שטיבען.

כאָטש די צאהל גענאסענדע איז פערהעלטנישמעסיג א גרויסע, פונדעסטוועגן לאזט זיך מערקען, אז א סך מענשען קאנען נישט אויסנוצען דאס געלעגענהייט און רעזיגנירען פון פאהרען, ווייל די צייט איז פאר זיי זעלבע נישט ענטשפרעכענד. מעהרסטענטייל בעלי-מלאכות אין דער צייט פון אנהויב ווינטער סעזאהן, מוזען רעזיגנירען פון דער קוראציע-הילף. באזונדער טרעפען זיך פאלען וואס קראנקע, וועלכע מאכן אדורך א שווערען ווינטער קאנען זיך נישט דערווארטען ביז צו דער צייט, ווען „עזרה" שיקט ארויס און רואינירענדיג זיך מאטעריעל פארען זיי אין די ערשטע זומער-חדשים אויף קוראציע.

היינטיגען זומער טרעט צו „עזרה" אדורכצופיהרען א אקציע, נישט אבהענגיג אין דער אקציע, וועלכע וועט ווערען אדורכגעפיהרט ענדע שערפיען — עטליכענע צעהנדליג קראנקע, אנהויבענדיג פון 18-מאי (א טאג נאך שבועות)

די אינאוואציע פון דער געזעלשאפט „עזרה" וועט אויף זיכער ווערען אויפגענומען מיט גרויס צופרידענהייט פון די פעראינטערעסירטע פערזאנען.

די געזעלשאפט „עזרה" נעמט אויף זיך א שיוערען פליכט, צוטרעטענדיג צום ערשטען מאל אדורכצופיהרען אזא אקציע אין אזא צייט, ווען זי האט נאך געננוג קאפ פערדרייעניש מיטן ערלעדיגן די התחייבות; אין צוזאמענהאנג מיט דער נאר וואס אדורכגעפיהרטע פסח-אקציע, אבער ווען זי נעמט אויף זיך אזא עול, ברויך מען בעגריסען און ווינשען ערפאלג אין דער אקציע.

קול תינוקת של בית רבן

קוראים אל אחינו בני ישראל ברדום

מיר ווענדען זיך צו אייך מיט א הייסען רוף!

זא ווי די תלמוד תורה הכללית וועלכע עגזיסטירט שוין צעהנדליגער יאהרען

אין וועלכע עס לערנען אין איהר קרוב 300 אָרימע קינדער

בלי ע"ה דערינטער פיעל יתומים ר"ל ראנגעלט זיך שוין פון א לענגערע צייט פאר איר עגזיסטענץ, דאָס פערסאנאל האט ביז היינט געארבייט פאר א הונגער-לוין און דאָס האבען מיר אויך ניט געקענט בעצאהלען, ווייל די שטאָדט בעציהט זיך מיט גרינגשעצונג און זעהר ווייניג מיטגלידער צאהלען אויף דעם הייליגן צוועק, ווי אויך די גמ'נע האט פערקלענערט דעם בודזשעט

דעריבער האבן מיר ניט קיין שום אויסוועג יעצט צו עפענען

די **תלמוד-תורה**. מיר זענען נעקומען צו דער איבערצייגונג, דאָס יעצט צו עפענען די „תלמוד-תורה" איז נאר אפהענגיג אין אייער הילף און נאר אין גראשענס. די אלע מיטגלידער וואָס האבען ביז היינט געצאהלט חודש-געלד, זאלען ווייטער צאהלען און די וועלכע האבען אויפגעהערט צו צאהלען

זאלן צוריק זיך מתחייב זיין צו צאהלען, און די יודן וואָס קענען ניט צאהלען קיין חודש=געלד זאלען צאהלען

וועכענטליך 10 גר.

ווייל דער חוב פון **אויסהאלטן א תלמוד-תורה ליגט אויף יעדן יוד**

(דער שלחן ערוך זאגט, אז א שטאָדט מוז אויסהאלטען א „תלמוד - תורה" ווען נישט איז זי חס ושלום אין חרם ר"ל)

דעריבער, וועלכער יוד עס קען צאהלען און צאָהלט ניט איז אויף איהם חל דער דין פון שלחן-ערוך.

און אזוי ווי מיר ווייסן, אז ישראל קדושים הם, וועט זיך קיינער בודאי נישט מ'נע זיין און וועט וועלען האבען א חלק אין דער מצוה פון „תלמוד-תורה" של הבל תינוקות של בית רבן.

מיר וועלען ארויסשיקען אינקאסענטען, בעטען מיר, אז יעדער יוד זאל געבען די פאר גראשענס בעין יפה. דערמיט וועט איהר האבען א חלק אין דער גרויסער מצוה פון „ותלמוד תורה כנגד כולם", וכל השומע תבוא עליו ברכת טוב.

הועד של „תלמוד - תורה הכללית" ברדום

נאום ה'ק יוסף אליעזר בה'רצ' ר' פנחס זצ"ל

גם אני מבקש מאח"בי להיות מסייע לדבר מצוה הגדולה הזאת ת"ת שהיא כנ"כ בזכ"ת זה יעזר הש"ית לכל כלל ישראל ברפואה ונדולה וישועה.

ה'ק משה א'ב בה"רי זצ"ל.

נאום ה'ק יעקב בהרצ"דישא טאב זצ"ל

גלייכצייטיג בעט דער קאָמיטעט פון ת"ת, אז יעדער יוד וואָס איז ביי איהם טייער די מצוה פון החזקת „תלמוד-תורה" זאל מיטארבייטען מיט דעם קאָמיטעט.

א פאָלק'ס-משפט אין ירושלים

א. ביילין

(א בריעף פון א"י.)

ספעציעל צום „ראדאָמער קעלצער לעבען"

אין ירושלים איז לעצטענס פאַרגעקומען א משפט, וועלכער האָט געצויגען צו זיך גרויס אינטערעס מצד דער אידישער בעפעלקערונג. דער אינטערעס איז אַזוי גרויס געווען, אַז דער „טעאַטער „עדיסאָן", וועלכער נעמט אריין צוויי טויזענט מענטשען איז פול געפּאַקט געוואָרען א לאַנגע צייט איידער דער משפט האָט זיך דאָרט אָנגעהויבען. און הונדערטער מענטשען האָבען געמוזט צוריקגיין ענטוישטע, ווייל דער טעאַטער האָט מעהר ניט געקענט אריינגעמען.

אויף דער אָנקלאָג-באַנק איז געזעסען דער שרייבער קדיש לייב מילמאַן. ער האָט פערזאָניפיצירט דעם איינוואָהנער פון ירושלים, וועלכער האָט זיך פערזינדיגט דערמיט, וואָס ער צאָהלט ניט קיין שטייער צום קרן-היסוד. דער ריכטער איז געווען ד"ר רוקח. א בעקאַנטער ירושלים'ער תושב און די געשוואָרענע זענען געווען בצוואוסטע כלל-טוער, יוריסטען, סוחרים און אַנדערע.

דער אָנקלאָגער איז געווען ד"ר אַלעקסאַנדער גאָלדשטיין און דער פערטיידיגער — דער זשורנאַליסט י. קליגאַיו.

דער ריכטער האָט געעפענט דעם פ ר אָ צ ע ס מיט דער דערקלערונג, אַז דער ע נ י ן, וואָס ווערט דאָ בעהאַנדעלט איז זעהר אַנ'ערנסטער. דער בעשולדיגטער ווערט אָנגעקלאָגט אינ'ם פאַרברעכען, אַז ער טהוט ניט זיין חוב פאַר'ן בנין הארץ דורך דעם קרן-היסוד, דער אינסטרומענט וועלכען דאָס פאָלק האָט באַשטימט צו בויען דאָס לאַנד.

אויף דער פראַגע צי דער אָנגעקלאָגטער דערקלערט זיך שולדיג, האָט ער געענטפערט:

— דערווייל נאָך נישט:

א רייהע עקספּערטען זענען אַרויסגערופען געוואָרען דורך דעם אָנקלאָגער צו דערווייזען, וואָס דער קרן האָט ביז איצט אויפגעטון פאַר'ן כלל און פאַר'ן פרט. איינער נאָך דעם אַנדערען זענען זיי אַרויף אויף דער טריבונע און עס האָט זיך פונאַנדערגעוויקעלט א בילד, וואָס האָט געמאַכט א טיפען רושם אויפ'ן גרויסען עולם. ס'איז אויסגערעכנט געוואָרען, וואָס דער קרן-היסוד האָט אויפגעטון אויף די געביטען פון עליה, חינוך, געזונטקייט, לאַנדווירטשאַפט, שטאָטישע קאָלאָניזאַציע, האַנדעל און אינדוסטריע. דער קרן-היסוד האָט פערוואַנדעלט לופטמענטשען אין ערד-אַרבייטער, וועלכע האָבען זיך איינגעוואָרצעלט אין באָדען און פערוואַנדעלט מדבריות אין בליהענדע פעלדער און גערטנער. דעם קרן-היסוד האָט מען הויפּטזעכליך צו פאַרדאַנקען, וואָס העברעאיש איז געוואָרען די שפּראַך פון פאָלק. ערשט לעצטענס האָט זיך באַטייליגט דער קרן-היסוד מיט היבשען קאַפּיטאַל אין דער קראַפטסטאַנציע אין ארץ-ישראל, אין דער עלעקטרישער קאָרפּאָראַציע פון ירדן, אין דער אָשלג געזעלשאַפט פון ים-המלך. אין דער לעצטער תקופה האָט ער אין דער נייער חברה פון לאַנדווירטשאַפטליכער קאָלאָניזאַציע זיך באַטייליגט מיט א קאַפּיטאַל פון 50.000 פונט און וועט קירצליך אריינלייגען נאָך 50.000 פונט. ער האָט זיך באַטייליגט אין דער שאַפונג פון דער געזעלשאַפט „ביצור" מיט 20.000 פונט. אין פּאָרט פון תל-אביב איז ער געווען דער ערשטער צו קויפען אקציעס און א דאַנק אים האָט זיך די בוי-אַרבייט פון פּאָרט אָנגעהויבען. די היפּאָטעקען באַנק, וואָס ער האָט געשאַפען, פערמאָגט איצט 450.000 פונט און די באַנק האָט שוין אַרויסגעגעבען הלוואות פאַר הייזער אויפבוי אויף 2.150.000 פונט, א דאַנק די דאָזיגע הלוואות זענען געבויט געוואָרען סויזענטער דירות אין לאַנד. דער קרן-היסוד האָט געעפענט א וועג פאַר'ן פּריוואַטען קאַפּיטאַל, אַז ער זאָל אריינפלייצען אין לאַנד און העלפען שאַפען און בויען. אין דער צייט פון די אומרוהען אין לאַנד האָט ער געשאַפען בטחון און שמירה. מיט איין וואָרט: אויב מיר זענען געוואָרען א כוח מיט וועלכען די וועלט מוז זיך איצט רעכנען, דאַרפען מיר דערפאַר דאַנקען הויפּטזעכליך דעם קרן-היסוד.

איינער פון די עקספּערטען האָט דערקלערט, אַז אין ארץ-ישראל געפינען זיך 25.000 תורמים פאַר'ן קרן-היסוד. די סיבות, וואָס א סך צאָהלען נאָך ניט, זענען פערשידענע. על פי רוב איז עס צוליב דעם, וואָס דאָס הארץ לאָזט ניט... ער איז איינער פון די זאַמלער פון קרן-היסוד. איין איד האָט איהם אַמאָהל געזאָגט: איך האָב קיין הארץ ניט צוגעבען געלט. דאָרט שטייט די קאַסע, עפענט זי און נעמט אַליין, אָבער איך האָב קיין הארץ ניט צו געבען... אין מאַנכע פּלעצער פּאַסירט, אַז ווען ער קומט אַריין אין א הויז, קומט מיט דער בעלי-הבית אַנטקעגען און זאָגט אים, אַז ער איז ניטאָ אין דער היים, מאַנכע זענען גרייט צו העלפען דעם קרן-היסוד, אַז אַנדערע זאָלען צאָהלען...

אויף דער פראַגע פונ'ם פערטיידיגער צי דער עדות קען איהם דערקלערען וואָס דער קרן-היסוד האָט געטון פאַר'ן בעשולדיגטען, ענטפערט יענער:

— ס'איז גענוג צו דערמאָנען איין פאַל פון א סך: ווען ניט די לאַנדווירטשאַפטליכע ישובים פונם קרן היסוד, וועלכע האָבען צוגעשטעלט זייערע שפּייז פּראָדוקציעס פאַר דער שטאָטישער באַפעלקערונג אין די זעקס חדשים פון די אומרוהען, וואָלט דער אָנגעקלאָגטער אפשר שוין לאַנג געשטאָרבען פון הונגער.

דער אָנגעקלאָגטער האָט אין זיין עדות דערקלערט, אַז ער איז דרייסיג יאָהר אַלט. די יאָהרען וואָס ער האָט פריער געלעבט אין חוץ-לארץ רעכענט ער ניט — ער איז א שרייבער, וועלכער שרייבט דוקא א סך, נאָר מ'דרוקט ווייניג. ער איז ניט קיין בעלי-הבית, אָבער דערפאַר איז ער א בעל-גוף, א בעל-אשה, א בעל חי און א ב ע ל - ח ו ב. ער האָט דערנאָך אויסגערעכנט א לאַנגע שורה פון חברות אין וועלכע ער איז פערשריבען און זיין פרוי איז פערשריבען.

פאָרזיצער: מיט וואָס'זשע האָט זיך דער קרן - היסוד פערזינדיגט פון אַלע אַנדערע?

אָנגעקלאָגטער: צי יענע צאָל איך דען?

דער פערטיידיגער האָט דערנאָך געהאַלטען א רעדע אין וועלכער ער האָט געוואָלט אויפווייזען, אַז דער אָנגעקלאָגטער איז אומשולדיג. דער געדאַנק פון קרן היסוד, וועלכער טוט אַזוי פיעל פאַר ארץ-ישראל און פאַר דעם יודישען פאָלק בכלל, איז נאָך ניט גענוג אריינגעדרונגען אין דער הכרה פון די יודישע מאַסען. עס פאָדערט זיך מעהר אויפקלערונגס-אַרבייט, מעהר פּראָפּאַגאַנדע, ביז יעדער יוד זאָל איינזעהען, אַז העלפען דעם קרן-היסוד, מיינט צו העלפען אונזער ליידענדען פאָלק און יעדער יודישען יחיד. דער אָנגעקלאָגטער איז בעגאַנגען זיין חטא צוליב אומוויסענקייט און ער אַפּעלירט דעריבער צום געריכט, אַז מ'זאָל איהם בעפרייען.

דער בעשולדיגטער ד"ר גאָלדשטיין האָט געהאַלטען א שאַרפע רעדע געגען דעם אָנגעקלאָגטען און געגען די אַלע, וואָס זוכען זיך אַרויסדרייען פון זייער חוב צום פאָלק אין איצטיגען טראַגישען מאָמענט אין אונזער געשיכטע. ער האָט אָנגעוויזען, אַז פון די 25.000 תורמים פאַר'ן קרן-היסוד זענען דאָס רוב אָרימע מענשען, ווי אַרבייטער, קליינע קרעמער, בעאַמטע און סתם אָרימע מענשען. גראַד די פאַרמעגליכע זאָגען זיך אָב פון זייער פליכט.

דער פערטיידיגער רייסט איהם דעריבער איבער און פרעגט:

— ווי פיעל דאַרף א מענש פערמאָגען, אַז ער זאָל איינגאַנצען ניט צאָהלען דעם קרן - היסוד?

דער אָנקלאָגער דערקלערט ווייטער אין זיין רעדע, אַז פון קרן-היסוד געניסען אַלע דירעקט, אָדער אינדירעקט. אויב ס'איז א זינד פאַר יעדען אידען ניט צו העלפען דעם קרן-היסוד, איז דער חטא נאָך שטאַרקער, ווען א איד אין ארץ ישראל, וועלכער זעט מיט זיינע אויגען די גרויסע דערגרייכונגען פונ'ם קרן-היסוד, ענטזאָגט זיך פון זיין חיב ער פאָדערט דעריבער, אַז מ'זאָל דעם אָנגעקלאָגטען שווער באַשטראָפען פאַר אָפּשטיין פונ'ם כלל בויער פון אונזער היימלאַנד.

די הייסע רעדע פונ'ם אָנקלאָגער האָט געמאַכט א טיפען רושם אין געריכט אויף אַלע פערזאַמעלטע. דער אָנגעקלאָגטער האָט זיך צום סוף געווענדעט צום געריכט, אַז מ'זאָל אויף אים רחמנות האָבען און געבען א געלעגענהייט צו תשובה טון. מ'פילט ווי דער פּראָצעס האָט געעפענט זיינע אויגען, גערירט זיין הארץ און געלט הויבט אָן רינען פון זיינע טאַשען. ער זעט איצט איין זיין חטא און ער פערזיכערט, אַז ער וועט אין דער צוקונפט זיין א נוצליכער בירגער.

נאָך א קורצע בעראַטונג האָט דאָס געריכט געפסקנט, אַז היות דער אָנגעקלאָגטער איז געוואָרען א חוזר בתשובה, זאָל מען זיך באַגיין מיט אים מיט רחמים. דער אורטייל איז געווען, אַז ביז א חודש צייט מוז ער ווערען א תורם פונ'ם קרן-היסוד און דערווייל באַפרייט מען אים.

וואָס וועט אָבקאָסטען די ענגלישע קרוינונג?

פון אונזער ווינער קאָרעספּאָנדענט.

ניט פערהאַנען היינט קיין שום צייטונג אין דער וועלט, וואָס זאָל נישט ברענגען יעדען טאָג קיין סענסאַציעס איבער דער קרוינונג פינ'ם ענגלישען קעניג, וואָס וועט פאָרקומען דעם 12 מאַי היינטיגעס יאָהר. אַלע בלעטער זענען פול מיט פערשידענע ענינים פון דער קרוינונג. מ'ווייסט שוין היינט גענוי, וויפיעל געסט עס וועלען קומען פון אויסטראַליע און וויפיעל פון די אינדישע פירשטענהייף, ווייל די דאָזיגע געסט פון די ווייטע מקומות זענען שוין אַרויסגעפאָהרען פון דער היים און מ'ווייסט שוין כמעט אויף גענוי, וויפיעל פרעמדע מענשען ס'וועלען בכלל זיין בשעת דער קאָראָנאַציע אין לאָנדאָן.

די אָפיציעלע שטעלען רעכענען אויף אַנ'ערך 160 טויזענד אויסלענדישע געסט, דערונטער די העלפט פון מעבר לים און די אַנדערע העלפט פון די אַרומיגע אייראָפּעאישע מדינות. אוודאי רעש'ען דערמיט די האָטעלען און די רעסטאָראַנען. זיי העכערען די פּרייזען און גרייטען אָן כל-טוב, בכדי די געסט זאָלען זיך ביי זיי גוט פיהלען.

די גרעסטע זאָרג דערפון האָט אָבער דער אויבער-קאָך פון ענגלישען הויף. מעהר ווי 8 טויזענד מענשען פון ארבע פנות העולם זענען פערבעטען צו דער חתונה. מלכים ושרים פון אומעטום וועט מען מוזען מפרנס זיין אַנ'ערך צוויי וואָכען, טאַקי ממש על שלחן המלך. מ'קען זיך פאָרשטעלען, אַז דאָס איז ניט אַזאַ לייכטע זאַך. בפרט, אַז צווישען די דאָזיגע געסט זענען פערהאַנען טויזענדער אויסטערלישע פערשוינען, וואָס מ'מוז זיי געבען עסען כמנהגם, לויט די זיטען און שפּייזען, ווי זיי זענען געוואוינט צו עסען אין דערהיים. אוודאי מוז מען דערצו האָבען „א מיניסטער-קאָפּ" מ'זאָל דאָס געדענקען אין א ממון קורח מ'זאָל עס קענען דורכפיהרען...

אָבער אויף וויפיעל די ענגלישע מליכה וועט האָבען הוצאות ביי דער קרוינונג, איז עס ניט צו פערגלייכען צו דעם סכום פון הוצאות, וועלכע ס'וועלען האָבען די געסט נופא. יעדער וועט זיך מוזען מיטנעמען א היבשע אַפּותיקא, אויב ער איז פערבעטען צו דער חתונה.

קודם כל די קליידונג. ס'איז פערהאַנען אַגאַנץ גענויע בעשרייבונג, וואָס יעדער איינער האָט אָנצוטוהן צו דער חופה און צום עסען און מוז גענוי זיין אַזוי אָנגעטוהן ווי די צערעמאָניע שרייבט עס פאָר.

דאָס מייסטע געלד וועלען אָבקאָסטען די טאָאַלעטען פון די פרויען. א פשוט'ע ליידי, פון וועלכע נאָר גאַנץ ווייניג זענען איינגעלאָדען, טראָגט א קלייד בעפוצט מיט הערמעלין און זער ברייט פון צוויי מיט א האַלבען צענטימעטער (מעהר מאָר עס ניט האָבען ווי צוויי מיט א האַלבען צענטימעטער.)

אַזאַ קלייד קאָסט אויס א בעסערען שטאָף 240 פונט. ס'זענען אָבער אויך פערהאַנען ניט עכטע העמערלינען (געמאַכט אויס כינעזישע האָזען), אַזאַ קלייד קאָסט בלויז 122 פונט. באַראָנעסן, ווייקאָמטס, גרעפינס און הערצאָגינס מוזען טראָגען עכטע הערמעלינען. אויך פאַר זיי איז גאַנץ גענוי פאָרגעשריבען ווי ברייט די הערמעלין - פאַרברייטונג מוז זיין.

די הערצאָגין מוז טראָגען א הערמעלין-קראַגאַלע איבער'ן קלייד, וואָס קאָסט אַליין 320 פונט, דערצו דאָס קלייד 80 פונט, דער גורטעל 5 פונט, די קרוין 20 פונט, הענדשקעס, שיך, זאָקען און אַלעס אַרום און אַרום, קען מען רעכענען מיט 430 פונט, וואָס יעדע הערצאָגין וועט מוזען אויסגעבען.

אויך די מענער וועלען מוזען אויסגעבען א הון רוב, אויב זיי האָבען ניט בעהאַלטען די מלבושים פון דער לעצטער קרוינונג. סאַמעטענע הויזען, א דריי-שפּיציגען הוט, שיך, הענדשקעס, קאָסטען אָב לויט דעם ראַנג פונ'ם גאַסט פון 70 ביז 140 פונט.

דערצו קומען נאָך די פערשידענע אַרטיקלען, וואָס יעדער קויפט לזכרון. אין אַרכיוו איז פערהאַנען א ליסטע פון די אַרטיקלען, וועלכע פערשידענע לענדער האָבען פערקויפט ביי די לעצטע קרוינונגען.

עס איז ניט פערהאַנען קיין שום אַרטיקעל, אין וועלכען ס'זאָלען ניט זיין איינגעוועבט, אָדער פעראַרבייט די בילדער פון דעם געקרוינטען פּאָר. אַלע לענדער פון דער וועלט זענען פערבעטען געוואָרען צו פאַבריצירען שעהנע אַרטיקלען און זיי פערקויפען לזכרון ביי דער קרוינונג. מ'האָט געוואָלט, אַז אַלע אינדוסטריען פון דער גאַנצער וועלט זאָלען מאַכען א גוט געשעפט. אויך צו דער איצטיגער קרוינונג זענען צוגעלאָזט אָהן צאָהל אַלע אינדוסטריע - אַרטיקלען פון אַלע לענדער, וואָס אַרבייטען אויס אָנדענק אַרטיקלען צוליב דער קרוינונג און אומעטום האָפט מען אויך צו מאַכען א גוט געשעפט ביי דער דאָזיגער גרעסטער פעראַנשטאַלטונג פון די לעצטע 25 יאָהר, וואָס וועט אַריינברענגען — ווי פאַכלייט פערזיכערען — מעהר ווי 20 מיליאָן פונטען אויפ'ן עולם המסחר פון אַלע לענדער פון דער גאַנצער וועלט.

ז. האָבער ווינן.

זעלבסטהילף און צדקה.

מ. קראיעווסקי.

אויב א גאנץ יאהר זעהט זיך נישט אזוי שטארק אן, יווארפט זיך נישט אזוי בולט אין די אויגען דער יודישער דלות, די גרויסע נויט, וואס הערשט אויף דער יודישער גאס אין יעדער שטאדט און שטעדטעל, שא, אז ס'קומט אן א יודישער יום-טוב, בפרט פסח, בעווייזט זיך די טרויעריגע ווירטשאפטליכע לאגע פון די פוילישע יודען אין איהר גאנצער נאקעטער ווירקליכקייט. און די דאזיגע ווירקליכקייט איז פשוט גרויזאם מיט איהרע ציפערן און פארמעס.

פון דער פרעסע באקומען מיר זעהר נישט קיין היימליכע גרוסען און ידיעות פון פערשידענע שטעדט און שטעדטלעך וועגן דער לאגע דעם פערגאנגענעם ערב פסח. אין קראקע למשל האבן 25-פראצענט, אין לובלין אין לעמבערג 60 פראצענט פון דער יודישער באפעלקערונג זיך געוואנדן צו קהלות נאך שטיצע אויף פסח. נישט פיל בעסער איז די לאגע געווען ביי אונז אין ראדאם. אט פון די דאזיגע טרוקענע ציפערן קען מען זיך לייכט שאפען א ריכטיג בילד וועגן קלאגעדיגען עקאנאמישען מצב פון דער מערהייט פון די פוילישע יודען.

* * *

זאלען אבער אונזערע „גוטע פריינד" פון ענדעקישען לאגער, צי גאר פון אנ'אנדערער זייט, נישט רייבען די הענד פאר פרייד, אז דאס איז נאר א רעזולטאט פון זייער „היילינער" ארבייט אין די לעצטע יאהרען.

וויל מען זיין אויפריכטיג, מוז מען פעסטשטעלען, אז די התחלה פון דער ירידה פון פוילישען יודענטום דאטירט זיך פון לאנגע יאהרען פריהער און ציהט איהר יניקה אויך פון פיל אנדערע, אגב פיל טיפערע סיבות.

שוין די אייראפעאישע מלחמה, וועלכע האט זיך אין מזרח מצהרסטענטיילס אפגעשפילט אויף דער פוילישער ערד, האט צובראכן און רואינירט א ריזיגע צאל יודישע עקזיסטענצען און ווירטשאפטליכע פלאציבקעס, וואס האבען שוין נישט געהאט מעהר די מעגליכקייט ווידער אויפצולעבן. אויך די שפעטערע פויליש-באלשעוויסטישע מלחמה האט נישט ווייניג יודישע קרבנות איינגעשלינגען און רואינירט עקאנאמיש פול יודישע פאמיליעס.

נאך אייניגע יאהר פון מכלומר'שטען ווירטשאפטליכען אויפשוואונג און פראספעריטי, האט דאס גאנצע לאנד אריינגענומען אין אייזערנע צוואנגען דער עקאנאמישער קריזיס, וועלכער דויערט ביז היינט צו טאג און וועלכער האט א דירעקטען צוזאמענהאנג מיט'ן אלגעמיינעם ווירטשאפטליכען קריזיס. וואס האט ארומגעכאפט די גאנצע וועלט.

אט דער דאזיגער קריזיס האט ווי אמשמערצליכסטען געטראפען די יודישע מאסען אין פוילען. דער יוד איז טאפעלט געשלאגען געווארען. צוליב דער גרויסער פאראָרימונג פון דארף און פון שטאדטישען ארבייטער - קלאס, וואס איז געקומען אלס רעזולטאט פון דער אינדוסטרי-וועגעטירונג, איז אויסגעטריקענט געווארען אין א בעדייטענדער מאס דער הויפט-מקור פון פרנסה פאר'ן יודישען קליינהענדלער און האנדווערקער, וועלכע בילדען די מערהייט פון יודישען מיטעלשטאנד. און פון דער צווייטער זייט זענען טאקי א דאנק דעם ווירטשאפטליכען קריזיס, וואס הערשט אויף דער וועלט, פארמאכט געווארען די טויערן פון כמעט אלע איינוואנדערונגס-לענדער, וואוהין עס זענען אין די פריהעריגע יאהרען געפלאסען גרויסען שטראמען יודישע עמיגראנטען פון פוילען. אפילו ארץ-ישראל, וואס איז געווען דאס איינציגע לאנד אין דער וועלט, וועלכעס האט נישט געוויסט פון דער אלגעמיינער קרענק, וואס הייסט ווירטשאפטליכער קריזיס, האט צוליב פאליטישע, נישט פון יודען אבהענגיגע טעמים, באגרענ'צט די עליה ביז א מינימום, אוועקנעמענדיג אזויער נאך ביי פיל פוילישע יודען די האפנונג און די מעגליכקייט שנעל אויפנעריכט צו ווערען.

צו די אלע צרות, וועלכע זענען אן און פאר זיך אליין שוין די והותר פאר'ן פוילישען יודענטום, איז די לעצטע יאהרען צוגעקומען א פרישע מכה אין געשטאלט פון א פערשטארקטער און אומאויפהערליכער מצד אונזערע היימישע אנטיסעמיטען, יודען - העצע, וואס האט אנגענומען, ווי מיר אלע וויסען, לעבענסגעפעהרליכע פארמען און וואס האט, נישט ברענגענדיג קיין ברעקעל ישועה פאר די פוילישע מאסן, אויך פאראורזאכט דעם אונטערגאנג פון פיל, געפינענדיגע זיך סיי - ווי - סיי אין א קלאגעדיגען מצב, יודישע עקזיסטענצען.

אט דאס זענען די הויפט - גורמים אין די עיקר-סיבות פון דעם ריזיגען בארגאראב פון פוילישען יודענטום.

* * *

באריהרענדיג דעם אויבען-דערמאנטען אנגעווייטאגטען יודישען פראבלעם, מוז מען דאך זיך פערטראכטען איבער דער צוקונפט פון די פוילישע יודען און די מיטלען, וואס מוזען כסדר אונטערגענומען ווערען, כדי נישט צו דערלאזען צו א ווייטערער פאופעריזירונג און כדי צו פארקלענערען דעם קרייז פון די שוין ארויסגעשטויסענע יודען פון ווירטשאפטליכען לעבען.

ווי טרויריג די ווירקליכקייט זאל נישט זיין, טאר מען אבער דעם ביטערן אמת נישט פארהוילען פאר די ברייטע מאסן. און דער אמת איז, אז צוליב די ווירטשאפטליכע און פאליטישע פארהעלטנישען פון לאנד וועהט זיך נישט, לײדער, פאר אזוי שנעל קיין פארבעסערונג אין פוילען פאר דער יודישער באפעלקערונג. יעדענפאלס איז גאנץ ווייט דערפון, אז די יודישע בויטען און גערעכטע פאדערונגען זאלען געפונען א געהעריגע פארשטענדניש ביי די מאסגעבענדע ספערען.

בלייבט אלזא נישט מעהר איבער ווי שטיצען זיך אויף זעלבסטהילף, זעלבסט-הילף און ווידער אמאהל זעלבסטהילף.

ווען מ'רעדט וועגען זעלבסט - הילף, מיינט מען ערשטענס די פראדוקטיוויזאציע פון דער אונטערוואקסענדער יוגענד (דעם דאזיגען פראבלעם בעהאנדלען מיר נים דאס מאהל) און קודם כל די אונטערהאלטונג און אויפהאלטונג פון די אמערסטענס בעדראהטע און אטאקירטע יודישע שיכטען ווי: קליינהענדלער, מארקהענדלער און האנדווערקער. און אונטערהאלטען די זעלבע פון פולשטענדיגען אונטערגאנג קען מען דער עיקר מיט לאנג טערמיניגען אהן-פראצענטיגען קרעדיט.

די דאזיגע ערהאבענע פונקציע קענען איינציג און אליין דערפיהלען סיי די אלגעמיינע גמילות-חסדים-קאסעס, סיי אויך זעלבסט-הילף-קאסעס ביי פערשידענע פאכען און בראנזשעס אין אלע שטעדט און שטעדטלעך.

אויב קרעדיט - קאאפעראטיוען, ווי בכלל קאאפעראטיווע בענק האבען טיילווייז די זעלבע אויפגאבען, נעמליך, ערטיילען די מיטגלידער ביליגען קרעדיט, געפונען זיך אבער שוין די זעלבע אויף א העכערן שטאפעל פון קרעדיט-וועזען, אויף וועלכען ס'האבען נאך נישט קיין מעגליכקייט ארויפצושטייגען די צומייסט פעראָרימטע טיילען פון צווישען די אויבענדערמאנטע שיכטען.

דעריבער טאקי האבען די גמילות-חסדים-קאסעס צו ערפילען ניט נאר א ווירטשאפטליכע, נאר נאך מעהר א סאציאלע אויפגאבע און דעריבער אויך ווערט די לעצטע יאהרען געלייגט אזוי פיעל אכט אויף די טעטיגקייט זייערע מצד פערשידענע געזעלשאפטליכע קרייזען און אינסטיטוציעס.

דאס פערשטייען שוין אויך זעהר גוט די אמעריקאנער יודען. זאמלענדיג פון ציים צו ציים געלד אין די פערשידענע לאנדס - מאנשאפטען פון די פוילישע יודען אין אמעריקא פאר זייערע ברודער אין היימלאנד, ברענגען זיי וואס א מאהל מעהר און בולט'ער צום אויסדרוק דעם פערלאנג דעם גרעסטען טייל פון די געשיקטע געלדער צו פערווענדען אויף קאנסטרוקטיווע הילף און נישט אויף פילאנטראפיע.

* * *

און אט דא קומען מיר צום הויפט-געדאנק פון אונזער היינטיגער טעמא. מיר האלטען, אז קיין איין גראשען פון די געזאמעלטע דורך אונזערע לאנדסלייט אין אמעריקא, געלדער טאר נישט פערווענדעט ווערן אויף פילאנטראפישע צוועקען, נאר מוז אויסשליסליך גיין אויף קאנסטרוקטיווע הילף פאר די פעראָרימטע יודישע מאסען, וועלכע נויטיגען זיך נישט אזוי ווייט אין שטיצע, ווי אין קרעדיט, און דוקא אין נישט קיין גרויסע סומעס. דאס איז דערווייל דאס איינציגע מיטעל צו פארהיטען די בארדראהטע עגזיסטענצען פון צעהנדליגע טויזענטער פעראָרימטע בעלי-מלאכות און מארק-הענדלער פאר דעם אויסערליכען דראנג, וועלכער באצוועקט אבצושוועטנקען זיי פונ'ם אויבערפלאך פון ווירטשאפטליכען לעבען אין פוילען.

* * *

ליינענדיג די דאזיגע ווערטער, וועט אפשר נישט איינער פון די יודישע פילאנטראפישע עסקנים, וועלכע שטייען אין דער שפיץ פון די פערשידענע וואוילטעטיגע געזעלשאפטען, וואס גענוסען פון ציים צו ציים פון אמעריקאנער שטיצע, זיך ווינדערן און פרעגען: „היתכן, ווי קען מען דאס פרעדיגען אזא זאך, ווי אויפהערען שטיצען אזעלכע אינסטיטוציעס, ווי: א בית - יתומים, א לינה-הצדק, א חינוך - ילדים א. א. וו."ז מיר איילען אונז צוקלערן, אז דער דאזיגער ארויסטריט אונזערער באצוועקט לגמרי נישט שאדן צו ברענגען וועלכע ס'איז פילאנטראפישע אינסטיטוציעס, פון צווישען די, וואס עגזיסטירען ביי אונז אין ראדאם, און וועלכע פיהרען, יעדע אויף איהר געביט, א נוצליכע פאר דער געזעלשאפט טעטיגקייט. פערקעהרט גאר, מיר מיינען דערמיט משפיע צו זיין די פעראינטערעסירטע עסקנים צו אינטענסיווע לייסטונגען און ארבייט לטובת דער אינסטיטוציע.

צו די דאזיגע געדאנקען האט מיך אנגערעגט א ראדאמער פערמעגליכער בעל-הבית, אויף וועלכען קיין שום אינסטיטוציע קען זיך גראד נים בעקלאגען אז ער האט א פערמאכטע האנד.

אין א געשפרעך מיט דעם זעלבען וועגן בית-יתומים האט ער אויסגעדריקט זיין פערוואונדערונג, וואס אין אזא שטאדט ווי ראדאם זאלען זיך נישט געפונען לפחות טויזענד יודען, וועלכע זאלען האבען פערשטענדניש פאר די וויכטיגע לייסטונגען פון דער דאזיגער אינסטיטוציע און זי וועלען אונטערשטיצען מיט א שטענדיגען מינימום-אבצאהל.

די טענה איז א ריכטיגע, אבער די שולד, האלטען מיר, איז מעהר מצד די אנפיהרער פון די וואוילטעטיגע אינסטיטוציעס ווי פון די ראדאמער יודן גופא. ווי שלעכט עס זאל נים זיין די ווירטשאפטליכע לאגע, געפינט זיך נאך א בעדייטענדער טייל פון צווישן דער ראדאמער יודישער געזעלשאפט, וועלכער קען שפענדען א געוויסען מינימום יעדן חודש פאר דער פילאנטראפישער געזעלשאפט, וואס איז איהם אמנעהנסטען און אמליבסטען.

מען מוז אבער צו די אלע, וואס צאהלען ניט, געהן פערזענליך, אויפקלערן און בעאיינפלוסען און דאס ברויך געטוהן ווערן דורך די פערוואלטונגס-מיטגלידער אליין. מ'מוז פשוט געהן מבית לבית און ווערבירען מיטגלידער און סימפאטיקער פאר דער געגעבענער אינסטיטוציע.

און דאן וועט מען ניט ברויכען אויסשטרעקען די האנד נאך א פאר נישטיגע זלאט פון די אמעריקאנער געלדער. מיר זאגען „נישטיגע", ווייל, ווען מען הייבט אן צו טיילען, קומט אויס אויף יעדער אינסטיטוציע א מינימום שב'מינימום, וועלכעס קלעקט סיי-ווי-סיי כמעט אויף גארנישט.

* * *

ווען אבער יעדע אריינגעפלאסענער פון אמעריקאנער רעליעף קאמיטעט סומע זאל אין גאנצען צוגעטיילט ווערען איינער אדער צוויי גמילות חסדים - אדער זעלבסט-הילף-קאסעס, ווערט דאן דערמיט ערגרייכט א טאפעלט-נוצליכע זאך. ערשטענס, ווערט דאס געלד נישט אויסגעגעסען, נאר פארווענדעט אויף צוריקגעקערטע הלוואות פאר קליינע הענדלער און בעלי-מלאכות. אזא ארט טעטיגקייט טראגט דאן א בולט געזעלשאפטליכען און נישט קיין שנארערישען, צי אין בעסטען פאל צדקה - כאראקטער. און צווייטענס, וועט דאס כסדר'דיגע פערשטארקען זיך פון די גמילות-חסדים-קאסעס וועקען דאס באוואוסטזיין ביי די ברייטסטע קרייזען פון פוילישען יודענטום און צוגעבען חשק צו אנ'ערפאלגרייכען קאמף פאר זייער עגזיסטענץ און ווייטערן אויסדויער. די דאזיגע קאסעס וועלען דאן דינען אלס מעכטיגער אינסטרומענט און פעסטע באזע פאר דעם צומייסט געפלאגטען און גע'רודפ'טען אין די לעצטע יאהרען סטראגאניארזש קליינעם סוחר און האנדווערקער.

די אמעריקאנער רעליעף-קאמיטעטען, וועלכע שאפען די געלטער, וועלן זיכער איינשטימען אויף אזא מין פראיעקט.

ראדאמער יודען פון א מאהל

טיפען, געשטאלטען און בילדער.

פון מאיר הערץ.

די גערער חסידים האבען פערשפיעלט — די ווארקער האבען געווינען.

89.

אין סאמע מיטען ברען פון דער רעפאליזיע, אין די טעג פון גרויל און שרעק פאר פאגראמען, אין די נעכט, ווען מ'האט געציטערט איינצודרימלען און מ'האט געריסען די אויגען צו וואכזאמקייט, ריכטענדיג זיך כל רגע ורגע, אז די בלוט-דורשטיגע קאצאפעס קומען און שיטען זיך אריין אין די יודישע גאסען מיט מעסער און קינושאלען — אין יענע טעג האט זיך צעפלאקערט א מחלוקה צווישען די ראדאמער גערער חסידים מיט די ווארקער. דער שטרייט איז בעשטאנען דערין, וואס יעדער איינער צד האט געוואלט אויסשפילען זיין אמביציע ארום א פאסטען אויפ'ן ראדאמער בית-עולם.

ס'איז אין יענער צייט געשטארבען ר' לייביש הערצקע, וועלכער האט א סך יאהרען געוואהנט אויפ'ן בית עולם אלס בעאמטער פון דער קהלה. נאך זיין טויט, ווען זיין ארט איז געבליבען לעדיג און מ'האט עס געברויכט בעזעצען, זענען ארויסגעשיימען צוויי קאנדידאטען. ביידע קאנדידאטען האבען אנגעהערט צו דער חברה קרושה, האבען סיי-ווי אויסגעפיהרט אזעלכע פונקציעס, וואס האבען א שייכות מיט'ן רעכט'ס-טוהן פון א בר-מינן. נישט מעהר ביידע האבען געוואהנט אין שטאדט, אין ישוב צווישען מענשען און פון דאנען-אויס געקוקט אהין דארט, וואו ס'הערט-אויף דער מענשליכער ישוב און ס'הויבט זיך אן דער וועג צו יענער וועלט.

אז ס'איז געווארען פריי דאס ארט אויפ'ן בית-עולם, האט ביידע אהינגעצויגען. יעדער האט בעשטאנען זיך ארויסצוציהען מיט זיין בני-בית אויפן פעלד ארויס. אין שטאדט האבען זיי סיי-ווי געהאט מעהר קאנטאקט מיט טויטע, ווי מיט לעבעדיגע, געווען סך הכל די מיטהעלפער, די בעדיענער פון ר' לייביש הערצקע, וועמען זיי האבען א פנים מקנא געווען, וואס ער וואהנט אפגעזונדערט פון דער שטארט און האלט „די שליסלען פון „אייביגקייט'ס פאלאץ — דעם בית-עלמין.

ס'האט זיי געלאקט און נעצויגען צוליב צוויי טעמים. ראשית צאהלט קהל א פענסיע פאר וואהנען אין דער איינזאמקייט, ערגיץ אין א זייטיג-פערוואר-פענעם ווינקעל. חוץ דעם קומען אפט לעבעדיגע מענשען, יוער אויף א יאהרציים, וועך אויף קבר-אבות און מען לאזט איבער בתשואת-חן א צעהנערעל א צוואנציקערעל און אמאהל א האלבען רובעל אויך; צווייטענס פיהלט מען זיך גלאט אזוי געהויבען אויפ'ן דאזיגען פאסטען, ווייל מ'האט די טויטע אין די קברים און זייערע נעמען אין די ביכער. מ'זעהט, אז אלץ זאל זיין אין ארדנונג און מען פיהלט זיך עפעס אזוי, ווי מ'וואלט געווען דער היטער פון די טייערסטע זאכען, וואס מען געטרויט אן. א געוועהנליכער חברה קדישה-מאן האט דאס אלץ נישט. נישט קיין סטאלע פאסטען, נישט קיין בעשטימטע פענסיע נישט קיין אומזיסטע דירה און קיינמאל נישט דאס געפיהל, אז ער איז גאר א גרויסער יחסן. יא, אמאהל טרעפט זיך ביי א טהרה פון א גרויסען גביר, ווען די חברה קדישה לייט זענען ביי זיך שטאלץ, וואס אזא הערט איז אריינגעפאלען אין זייערע הענד. אבער ווען טרעפט זיך דאס? אמאהל און טאקע נישט מעהר ווי איינמאהל, ווייל צוויי מאהל שטארבט דאך נישט דער זעלבער גביר. דער וואס זיצט אבער אין דרויסען אויפ'ן פעלד. אז ער קריגט איהם אריין, האט ער איהם אויף שטענדיג. דא קומט א קינד, דא קומט אנ'אייניקעל. א קרוב, א פריינד, יאהרציים, א מצבה, ראש חודש אלול, ערב יום-כפור, מיט איין ווארט, דער גביר ליגט איצט נאכ'ן טויט ביי איהם אין די הענד, ווי לאנג ער, דער בית-עלמין-יוד, לעבט.

ס'ווען זיך יעצט שוין נישט זיין צו ח'דוש'ען, וואס אויף ר' לייביש הערצקעס ארט האבען זיך אזוי געריסען די צוויי חברה קדישה-לייט און יעדער פון זיי האט מיט כל הכחות געוואלט זיך ארויסבעקומען אהין. די צוויי-יודען זענען געווען משה בונם און שאול. ביידע פרומע, חסידישע יודען. איינער א ווארקער חסיד און איינער א גערער. יעדער פון זיי האט געפיהלט ביי זיך, אז רק ער איז מעהר בערופען צו פערטרעטען ר' לייביש הערצקעס ארט. ר' משה בונם איז געווען א פרומער, אבגעהיטענער יוד, א פשטן, וואס האט אויסגעפיהרט זיין זאך פשוט אזוי ווי מען דארף, מיט א מינע אויפן פנים, ווי איינער זאגט: מילא, וואס זאל מען טוהן, גאט האט געגעבען, גאט האט גענומען. שאול דאגענען האט זיך אנדערש גוהג געווען. אז ער האט געקריגען א טויטען אין דער האנד אריין, האט ער איהם אזוי גיך נישט ארויסגעלאזט. ער האט זיך געצאצקעט, ממש געשפ-געלט אין איהם און ווען ער וואלט זיך נישט געשעמט וואלט ער איהם געקושט דעם טויטען. מיט אזוי פיעל ליבע און מיט אזעלכע ערנסטע כוונות האט ער זיך מתעסק געווען מיט א טויטען. שאול האט קיום איהם אנגעריהרט, ווי ער וואלט מורא געהאט, אז ס'זאל איהם נישט וועה טוהן דעם טויטען. דערביי איז זיין פנים געווארען אזוי ערנסט שטייף ווי ער וואלט גערעדט צום טויטען: נו, שא, שא, ביסט טאקע גערעכט, מ'האט דיר אנ'עוולה געטוהן, אבער וואס זאל איך טוהן. איך מוז דאך אויספיהלען מיין מיסיע, נו, לייג דיך — ציה אויס די רגלים, גלייך-אויס די ידים און רעד גארנישט. דארט אויבען אין הימעל וועסט אויפהויבען דיינע טענות —

אט אזוי האבען די ווארקער חסידים מיט די גערער כאראקטעריזירט די ביידע טיפען קאנדידאטען אויף דער דין-תורה, ביים דעמאלדיגען ראדאמער רב טרייסמאן

ביידערליי חסידים זענען אוועק אויף דער דין-תורה באלד תחילת הלילה, ווי נאר מ'האט אבגעדאווענט מנחה אין די שטיבלעך. ס'איז געווען א ווינטער-טאג. נאכט ווערט דריי, האלב פיער. זיי האבען גערעכענט, אז שפעטסטענס וועט די דין-תורה זיך ציהען צוויי שעה, דריי שעה, העכסטענס פיער שעה — ביז אכט ביינאכט און דאן וועט מען שנעל געהן אהיים יעדער צו זיך. דעמאלט מעג מען נאך געהן אין גאס, בפרט ס'איז פיעל מיט די יודישע סאציאליסטען, וואס פאהרען אויף ראווערען און האלטען ביי זיך פיעל אנגעלאדענעם געוועהר געגען די קאצאפען. אז די דין-תורה זאל זיך פערציהען אין דער שפעטער נאכט אריין איז קיינעם נישט איינגעפאלען. ס'יואלט טאקע אפשר אזוי געווען און די דין-תורה וואלט נישט אנגעהאלטען אזוי לאנג. האבען אבער משה בונם און שאול מאבילעזירט כמעט אלע חסידים פון שטיבעל, אז אלץ זאלען מיטגעהן צו דער דין-תורה, כדי יעדער זאל פארשטעלען א גרעסערען צד און חוץ דעם זאלען טאקע אלע רעדען אויך.

דעמאלט האט דער רב טרייסמאן געוואהנט אין קאמאשענמאכער-גאסעל ביי האפטארשיקו, אין 5—6 צימערען, וועלכע זענען געווארן איבערגעפולט מיט די צווייערליי חסידים.

די ערשטע האבען גערעדט די גערער וועלכע האבען אויפגעוויזען, אז נאר שאול איז ראוי צו פערנעמען דאס ארט פון לייביש הערצקע. ער איז א בן תורה און דער עיקר איז ביי שאול'ען דאס בעגראבען א מת א גאנצע עבודה, וואס געהט ניט ביי איהם אזוי לייכט. אין דעם האבען זיך אנגעכאפט די ווארקער אז גראד פארקערט, אז דאס איז מעהר חסרון ווי מעלה, ווייל מיט קיין טוידטען טאר מען זיך ניט צו-פיעל שפילען, נאר איינס-צוויי און ער מוז אוועק אויפ'ן עולם האמת. דערצו איז דוקא פאסיג משה בונם, וואס מאכט עס פשוט, אהן קונצען, אהן ספעציעלע כוונות, מאכט ניט קיין לאנגע שהיות, נאר אומר ועושה און דער מת שטעהט שוין פאר'ן בית דין של מעלה. די ווארקער האבען נאך צוגעגעבען מאטיוען און דער סוף איז געווען, אז ארום צוויי ביינאכט איז נאך א לאנגע שקלא וטריא ארויסגעגעבען געווארען א פסק, אז די ווארקער זענען גערעכט און משה בינם קומט צו בלייבען ממלא-מקום פון לייביש הערצקע.

נו. איז שוין דעמאלט געווען א נאכט פון וואס גאנץ ראדאם האט אויפגעציטערט.

יענטע די פאליציאנטקע!...

די סכנה פאר דער מענערישער מענשהייט

פון י. אבערזשאנעק

א נייע אנשיקעניש אויף מיין קאפ, פאליציאנטען אין ספודניצעס. ווייבער — פאליציאנטען!...

זעהענדיג די נייע ווייבערישע „וולאדזא" האט עס מיך שטארק פערדראסען: סטיימש? ווי קומט דאס צו זיי? וואס כאפען זיי זיך עפעס צו א ריין „מענסקא בראנזשע"?.. ווי באלד זיי נעמען איבער די מענערישע פונקציעס, טא וואס וועלען מיר, מענער טוהן? קומט דאך אויס, אז מיר זאלען איבערנעמען זייערע, די ווייבערישע ראלען, וועלען מיר דאך ווערען דאס „איידעלע געשלעכטס".

זעהענדיג די מונדירטע ווייבער, ווי זיי געהען „וואויל-ווייבעריש" איבער די גאסען, האב איך מיר געטראכט: די מעשה געפעלט מיר ניט! אז ווייבער כאפען זיך צו דער מאכט, האלט עס זעהר שטאהל מיט אונז, מענער.

און טאקע די זעלבע וואך, האב איך מיך איבערצייגט, אז ס'איז אזוי, מיט אונז מענער האלט עס שמאהל. מיר פערלירען די מאכט פון אונזערע הענד. די ממשלה נעמט איבער „דאס איידעלע געשלעכטס". איבערצייגט האב איך מיך ביי מיר אליין, אין מיין אייגענע שטוב.

די הייגטיגע וואך, איך קים אהיים שטעהט מיין יודענע אנ'אנגעבלאזענע, אנ'ערנסטע, עפעס טראגט זי א מאדנעם קאסטיום: א קורץ קליידעל, א ברייטען לעדערנעם פאסעק און א היטעל איבער די אויערען, און ווי איך גיי אריין אין שטוב, גיט זי א געשריי:

— „וורוטש"...

בלייב איך שטעהן א צעטומעלטער, קיק זי אן א ווילע און גיי ווייטער, הער איך א צווייטען געשריי:

— „וורוטש!.. בא..."

— יענטעלע, ביזט משוגע געווארן? וואס פאר א חרוטשעכץ אין מיטען דערינען? גיי בעסער אין קיך אריין. דאכט זיך מיר, אז דער קרופניק האט אנגעברענט...

ענטפערט זי ניט קיין ווארט, נעמט ארויס א נאטיץ ביכעלע, שרייבט, און פרעגט מיך:

— אימיע?

— נאזוויסקא?

— אימיע אויצא?

— מאטקי?

— ליאט?

— אדרעס?

זעה איך דאך, אז די בחור'טע האט נעכאפט א „זעגק" אויפ'ן מוח-קעסטעל... פרוב איך זי צו נעמען מיט גוטען:

— יענטעשי. וואס שרייבסט דו, וואס?

— „פראטאקאל"!

— א פראטאקאל? פארוואס?

— פאר שטעלען אנ' „אפור" די „וולאדזע"...

זעה איך דאך, אז זי איז נעבעך מיאוס „פערקליידט", וואס איז מיט איהר געשעהן? ערשט געווען געזונד און פריש, א מענש מיט מענשען גלייך, און מיט אמאהל אזא ציה, ווער ווייסט? צי דאס אין איהר ניט געקומען א „קאמפליקאציע" נאך דער גריפע... נעם איך ביי איהר בעטען:

— יענטעשי קרוין, לייג דיך צו, ביזט עפעס ניט מיט אלעמען!

נעמט זי ווידער ארויס ס'ביכעלע, ווידער דאס איינענע: אימיע, נאזוויסקא א. אז. וו.

פרעג איך זי:

— יענטעשי, וואס איז?

— א פראטאקאל פאר שטערען די עפענטליכע רוה...

זעהענדיג די מעשה, האב איך געוואלט אריינגעהן אין דער קיך, מאכען איהר א קאמפרעס, פערשטעלט זי מיר דעם וועג:

— „זלאטובקא בראשען"!

— וואס פאר א זלאטי?

(ענדע זייט 6)

פראָצעס פון די געשעהענישען הינטער'ן שטעדטעלע קוויף

יידישע געליטענע טרעטען ארויס אלס עדות, שילדערענדיג דעם „פּרעהליכען" פרייטאג פון 29 ליסטאפאד 1935 – ריהרענדער מאָמענט, ווען דער שטימער עדות דערקענט זיין אנפאלער.

פאראכטאגען פרייטאג איז אין היגען קרייז-געריכט פארגעקומען דער פראָצעס געגען 5 בעשולדיגטע, וועמען עס ווערט פארגעוואָרפען, אז דעם 29-טען נאָוועמבער 1935 זענען זיי אויפ'ן שאָסע קוויף – פשיסיק באפאלען די יודען, וואס זענען אנטלאפען קיין קוויף און זיי מערדערליך צושלאגען, אזוי, אז מאניש פאזנאנסקי איז פון די ווינדען געשטארבען און טייל זענען געבליבען קאליקעס.

די נעמען פון די 5 אנגעקלאגטע זענען: פראנציישעק קאבילעצקי, יוזעף וואלסקי, שטשעפאן לאבענצקי, ווינצענטי וואנשיק און וויקטאר מאלעק. אלע מאכען זיך פאר אומשולדיגע שעפעלעך. זיי האבען גארנישט געטוהן קיין שלעכטס. קאבילעצקי איז בלויז געגאנגען קיין אדושיוואל העלפען זיינע אייגענע ברידער, ווייל זיי האבען נעהערט, אז די יודען האבען אין אדושיוואל געשחט'ען קאטאליקען. מאלעק'ן איז מען געקימען זאגען, אז קאמוניסטען האבען פערכאפט אדושיוואל און מען דארף מאכען א שטיקעל „פאזשאנדעק". לאבענדסקי דערצעהלט וועגען עפעס א „ניעפאראזומיעניע" אין קריטישען טאג, אבער ער גלויבט נישט ס'זאלען זיין „דאוואָדען", דער בעשולדיקטער וואנשעק א פשוט'ער פויער דערצעהלט, אז די „נאראדאוועי" מענשען האבען געצווינגען צו געהן קיין אדושיוואל.

עס ווערען פערהערט איבער 50 עדות. צווישען די יודישע עדות געפינען זיך מעהרסטענס געליטענע, וואס זענען צעשלאגען געווארען, אנטלויפענדיק פון קויף. דאס זענען יעקב קרענגעל, פייגע סקאמסקי, מענדעל פאזנאנסקי, דער ברודער פון אומגעקומענעם מאניש פאזנאנסקי. זיי ווייזען אן אויף קאבילעצקי וואלסקי און לאבענדסקי, וועלכע זיי דערקענען אלס די שלעגער.

א שטארקען איינדרוק האט געמאכט דאס עדות-זאגן פון דעם קויפער שיסטער יעקב הירש חרובלעווסקי. פון די קלעפ וואס ער האט בעקומען מיט די אייזענס און שטעקענס, האט ער פערלוירען דאס לשון און איז עד היום פערבליבען א קאליקע. ער איז נישט בכח ארויסצוברענגען א וואָרט פון מויל און ער בעגניגענט זיך מיט ווייזען מיט דער האנד, ווער ס'האט איהם געשלאגען. ווען דער וואזשני פיהרט אים צו נעהנסטר צו דער בעשולדיגונג'ס-באנק, ער זאל דייטליכער אנווייזען, וועמען פון די בעשולדיגטע ער מיינט. דאן ווארפט זיך חרובלעווסקי אויף קאבילעצקי און מאכט דערביי יאמערליכע קולות. דער וואזשני האט קוים איהם אוועקגעריסען פון דער בעשולדיגונגס באנק און איהם בערוהיגט.

דער שטימער עדות האט גארנים גערעדט. אבער אלע האבען איהם פערשטאנען.

די יודישע עדות האבען כמעט אלע דערמאנט, אז צווישען די פערטיידיגונגס-עדות וואס זענען געקומען זאגען לטובת די בעשולדיגטע, געפונען זיך אזעלכע, וואס האבען זיך אליין בעטייליגט אין געשלעג.

די נישט-יודישע עדות זענען ס'רוב בעשטאנען פון עדי-הכחשה, פון אליביסטען, וואס האבען ערקלערט, אז די בעשולדיגטע זענען ביי דעם געשלעג נים געווען.

דער פראקוראר דאטקיעוויטש האלט א קורצע, אבער זאכליכע רעדע. ער זאגט: אין דער יאהר-צייט פון ליסטאפאד-אויפשטאנד אין פוילען, דעם 29 ליסטאפאד, ווען די פוילישע העלדען האבען געוואלט בעפרייען פוילען, האבען זיך אין דער קליינער אסאדע הינטער קוויף אבגעשפיגעלט נישט קיין ווירדיגע מעשים. ווען די אידען אויס אננסט פאר אנ'אנפאל פון די פויערים, זענען אנטלאפען פון קוויף זענען זיי בעפאלען געווארען פון די דארפסלייט, וועלכע האבען זיי מערדערליך געשלאגען. ווי אזוי דאס האט אויסגעזעהן, קען ווייזען דער דער'הרג'עטער מאניש פאזנאנסקי און די ריהרענדע מאָמענטען פון דער אומגליקליכער קאליקע הערש חרובלעווסקי, וועלכער האט זיך אין געריכט געווארפען אויף זיין שלעגער, דעם בעשולדיגטען קאבילעצקי. אויף יעדען פון אונז האט דאס געמאכט א שטארקען איינדריק. די צענטראל-פיגור פון דער בעשולדיגונג, איז נישט קיין אנדערער ווי קאבילעצקי, וועלכען מ'האט געזעהען ווי ער האט געשלאגען די אידען. אויך די אנדערע בעשולדיגטע האבען אנטייל גענומען. דאס איז געוען אנ'אנפאל אויף וועהרלאזע מענשען.

דער פראקוראר פאדערט א הארבע שטראף פאר אלע און ספעציעל פאר קאבילעצקי'ן.

דער ציוויל-מאהנער פון די געליטענע אידען, אדוו. גבריאל לעווין פון ווארשא זאגט אין זיין רעדע: אין די היינטיגע צייטען פעהלען נישט קיין עהנליכע פראצעסען פון ארטיקל 163 אבער דער פראצעס פון די קויפער געשעהענישען פערדיענט ספעציעל אויף די אויפמערקזאמקייט, ווייל די אנדערע פראצעסען זענען פארגעקומען אויף דעם עקאנאמישען באדען, וועגען אהפקנעהמען ביי אידען די סטראגאנעס, וועגען האנדעל, אבער דער פראצעס האט נישט קיין שייכות מיט דעם האנדעל. דאס זענען נישט קיין גבורים. די אידען פון קוויף האבען געהערט, אז מען וויל זיי אויסשעכטען, האבען זיי זיך אויפגעהויבען און אנטלאפען און וואס האט זיי געטראפען? אויפ'ן וועג זענען זיי בעפאלען געווארען פון די בעשולדיקטע און מערדערליך געשלאגען געווארען. צווישען די היינטיגע עדות געפונען זיך אזעלכע, וועלכע האבען בעת די געשעהענישען אויך געשלאגען אידען. די געליטענע אידען וועלען נישט מאכען קיין געשעפט פון די געשעהענישען און בעטען צו אנערקענען זיי די קליינע געלד-תביעות (400 גילדען פון די בעשולדיקטע פאר די 4 שווער געליטענע אידען, פאר דעם זוהן פון דערהרגעטען מוניש פאזנאנסקי, פאר חרובלעווסקי, מענדעל פאזנאנסקי און פייגע סקאמפסקא).

די 2 ענדעקישע אדוואקאטען לינדעמאן און גאיעוויטש ווילען מאכען פון די בעשולדיקטע גבורים, וועלכע, העערענדיג, אז אידען שעכטען קריסטען זענען געלאפען העלפען די קריסטען. זיי בעמיהען זיך אויך צו בעווייזען, אז די בעשולדיקטע האבען קיין אנטייל אין די געשעענישען נישט גענומען און ברויכען דעריבער בעפרייט ווערען.

גאיעוויטש האט ציטירט דאס לעצטע ארטיקעל פון פוילישען שרייבער שוויענטאכאווסקי, אז אידען זענען אוננוצליך פאר פוילען און ווי לאנג זיי וועלען זיין אין פוילען, וועט שטעט'ס קומען צו געשלעגען מיט זיי. דערביי האט ער נאך צוגעגעבען אז 90 פראצ. קאמוניסטען פון פוילען זענען אידען און אפילו די גרעסטע אורטיילען פון די פראצעסען (קאמוניסטישע) וועט נישט קלענער מאכען די געפאר פון די אידען אין פוילען

נאך די רעדעס פון פראקוראר און אדוואקאטען איז דאס געריכט אוועק אויף א בעראטונג און האט ארויסגעטראגען פאלגענדען אורטייל:

1 פראנצישעק קאבילעצקי אויף דריטהאלבען יאהר תפיסה.

2) יוזעף וואלסקי אויף 1 יאהר מיט 3 חדשים תפיסה.

3) שטשעפאן לאבענצקי אויף 6 חדשים תפיסה. איהם איז די שטראף אבגעלייגט געווארען אויף 2 יאהר.

די בעשולדיגטע ווינצענטי וואנשיק און וויקטאר מאלעק זענען צוליב מאנגעל אין בעווייזען גענצליך בעפרייט געווארען.

דער הויפט-בעשולדיגטער און פערורטיילטער פראנצישעק קאבילעצקי איז גלייך פון געריכט'ס-זאהל אבגעפיהרט געווארען אין תפיסה אריין. אר.

(ענדע פון זייט 5)

— „מאנדאט" — פער גיין קרום.

— יענטעלע, דו דארפסט געלד? נא דיר דעם טייסטער, נעם דיר וויפיעל דו ווילסט.

נעמט זי ווידער ארויס ס'ביכעלע, ווידער די אייגענע קשיות, פרעג איך זי:

— וואס איז איצט?

ווייזט זי מיר אויפ'ן זייגער. —

— „פּאָ שודמעי". איך האב „געהאנדעלט" נאך 7 אזייגער.

יענטעלע וואס איז מיט דיר געשעהן? לייג דיך אין בעט אריין. וועל איך רופען א דאקטאר?

האט זי זיך פונאנדערגעלאכט:

— הערש בער, איך בין נישט קראנק, איך בין געזונט, געזונט ווי א פיש.

— נאר וואס מאכסטו די משוגענע קונץ?

— קיין שום קונצען, כ'האב געזעהען אין גאס די ווייבערישע פאליציאנטען, איז מיר איינגעפאלען אז איך וועל מיך נעמען צו דעם פאך. דאס פאך געפעלט מיר. נו, האב איך געוואלט זעהען, צי איך וועל אויך קענען די קונץ...

האב איך מיך פונאנדערגעלאכט:

— דו, יענטעלע, א פאליציאנטקע? דו, וואס דו חלש'סט פאר א מייזעל! דו וואס האסט מורא אין אווענט אליין צו גיין אויף די טרעפען! דו, יענטעלע מיט דיינע נאל-שטיינער, ווילסט ווערען א פאליציאנט! און וואס וועט זיין, אז דו וועסט זיין מעוברת? וועסטו אין ניינטען חודש יאגען גנבים?...

האט איהר געדארפט הערען דאס ביסעל לשון וואס מיינע האט געגעבען. הערט וואס זי האט געזאגט:

— הערש בער! דו האסט א טעות אויב דו מיינסט, אז מיר פרויען זענען נאך די אייגענע שקלאפען ווי אמאהל! נישטא מעהר יענע צייטען, ווען א פרוי איז געווען נאר א זאבאווקע ביי די מענער! מיר זענען ניט מעהר דאס „איידעלע געשלעכט", מיר זענען אויס פיס-בענקעלעך ביי אייך, מענער! מיר ווילען ניט בלויז טראגען, האבען און זייגען. מיר זענען די זעלבע פלאקענשיסערס וואס איהר...

זי האט געהאלטען א פרעכטיגע דרשה. האט געשפריצט מיט פייער אויף די מענער ביז... איך בין איינגעשלאפען, און ס'האט זיך מיר געחלומ'ט, אז די ווייבער האבען פערכאפט די גאנצע ממשלה אין זייערע הענד. הערט מיין ביטערן חלום:

אויף דער לובלינער גאס, אין יעדען רוג שטעהען אויסגעפוצטע פאליציאנטקעלעך מיט שטעקעלעך אין די ווייסע הענדטעלעך, און רעגולירען דעם גאסען-פערקעהר. אויפ'ן רינעק נעבען מאניסטראט, רייסען ארום עלעגאנטע רייטער-פאליציאנטקעס אויף פערד. די פאליציאנטקעס טראגען לעדערנע פאסקעס מיט צוויי ביימלען: אין איין בייטעל קוילען, און אין צווייטען ביימעל: א פודערניטשקע ליפען-פאמאדקע, און אנדער נעוועהר...

ביי מיר אין שטוב איז א גאנצע איבערקעהרעניש. מיין עלטסטע טאכטער סאלטשע, געהט צו די זעלנער, זי איז צוגענומען געווארען צו די ארטילעריע, און ביים געזעגנען, ווינטשט איהר די מוטער:

— פאהר געזונט סאלטשע, און זאל גאט געבען דו זאלסט ווערען א פלוטאנאוואָ!..

די יונגערע טאכטער רעגינטשע, קומט אהיים מיט אנ'אינטערגעהאקט אויג.

— וואס איז געשעהען?

— זי האט זיך געבאקסט מיט א קאלעזשאנקע, האט מען איהר געגעבען א נאק-אוט.

און וואס איז מיט מיינע זיהן? מיינע זיהן זיצען אין דער היים. איינער פוצט זיך די נעגעל, דער צווייטער פארבט זיך די ברעמען. דער דריטער האט טענות צו מיר, הלמאי איך זוך נישט פאר אים קיין כלה. ער האט מורא, אז ער וועט בלייבען זיצען אנ'אלטער יונג — ביז אין דער גראהער פאה אריין — די מוטער וויינט און קלאגט: ווי געהמט מען נדן פאר די פארעלטערטע בנים!?—

און וואס טו איך? איך זיץ אין שטוב, כ'קאך מיטאג. שייל קארטאפעל, וואש אפ ס'געפעס, רוים אויף די שטוב. קעהר אויס די שטוב. הייץ די אייווען. צערייז שקארפעטקעס. ניי צו קנעפלעך וואו מ'דארף. לייג לאטקעלעך. ביי אין דער יאטקע אריין נאך פלייש, כאפ איך א מוטעל מיט אנדערע מענער.

און מיין יודענע! גייט ארויס מיט'ן שטעקעלע אין גאס אריין, דרייט זיך אין די צוקערניעס, כאפט ערגיץ א קערשעל, קומט זי נאך האלבע אכט און לייגט זיך פופען ווי א געהרגעטע. הייס איך מיר געבען עטליכעזלאטעס, מאכט זי א געוואלד — שויז ווידער געלט?- אויסברענגער!-הולטאי—

וואר איך קום, זענען די ספודניצעס דאס איבערשטע פון שטייסעל. אין דער יאטקע, ביים יאטקע-קלאץ האקט א יודענע, אין שעכט הויז שטייט א יודענע מיטן חלף און פידעלט, אויף א ברית איז נישטא קיין מוחל — נאר א מוהלטע. קום איך אין שוהל אריין, זיצען די מענער אויף דער גאלעריע. און אונטען — די ווייבער. ביים עמוד שטייט א חזנ'טע. און ווינקט כסדר ארויף אויף די מענער-גאלעריע— די גבא'טעס טיילען עליות, מ'רופט אויף צום ספר:

„יעמוד, מרת שיינדעל בת פריידעל מפטיר!..."

אין דער סוכה זיצען די ווייבער. די מענער טראגען אראפ און די ווייבער מאכען קידוש. שבת צונאכט מאכט מיין יודענע הבדלה, קומט פאר ימים-נוראים, פאהרען די חסידותטעס צו דער רביצין זאל לעבען, א פארקעהרטע וועלט, זיי האבען פערכאפט די מאכט און מיר זענען אויף געהאקטע און געבראקטע.

דאס ערגסטע איז אבער דאס, וואס איך בין... געלעגען אין קינפעט, ס'האט זיך מיר געחלומט, אז איך ליג אין קינפעט. כ'האב באקומען „ווייען" און אז ס'האט געהאלטען ביים „שטיך" האב איך גענומען מאכען מורא'דיגע יעלות. פלוצים האט זיך מיין יודענע איבערגעוועקט און הערענדיג מיינע קולות פון שלאף, האט זי מיך איבערגעוועקט:

— הערש בער, וואָס איז דיר? וואס שרייסט דו?

— וואס האב איך געהאט? האב איך געפרעגט.

— וואס האסטו דען געוואלט האבען?

— א יונגעל צו א מיידעל?

און דאס אלץ, צוליב וואס? אלץ צוליב די ווייבערישע פאליציאנטקעס! אזוי ווי כ'האב אין גאס געזעהן די פאליציאנטען אין די ספודניצקעס, האב איך באלד געזאגט:

— די מעשה געפעלט מיר נישט!...

„שוין בעסער טויט = שטראף איידער 4 יאהר".

דער ראדאמער איינוואהנער יוזעף דעמבסקי פון דער פיוונא גאס איז א פראפעסיאנעלער גנב. אנומעלט איז ער געפאהרען אויף דער באהן פון קעלץ קיין ראדאם און אויך דא האט ער זיך דערמאנט, אז ער ברויך אויספיהרען זיין „מיסיע". ער איז געפאהרען צוזאמען מיט נאך א פאסאושיר, א געוויסער באלעסלאוו סוכעצקי, און ווען יענער איז געשלאפען, האט ער איהם אויפגעשניטען די קעשענע מיט א זשילעטקע-מעסעריל ארויסנעמענדיג פון דארט א פארטפעל מיט 50 זל. 9 דאלאר און א קאסטבאר פינגעריל אין דער ווערטה פון 500 זל.

דאס אלץ האט דעמבסקי באלד איבערגעגעבען זיין פריינדין, וועלכע האט געווארט אין קארידאר פון צוג.

ווען סוכעצקי איז צוגעפאהרען ביז ראדאם און האט דערזעהען, אז ס'פעלט איהם דער פארטפעל האט ער אויפגעהויבען אנ'אלארם. פאליציי איז תיכף צוגעטרעטען צו אנ'אויספארשונג, פון וועלכער דער רעזולטאט איז געווען, אז דאמבסקי איז ארעסטירט און איינגעזעצט געווארען אין תפיסה.

ער איז געשטאנען צום משפט אין היגען שטארישען געריכט, וואו ביים סאמע אנהויב, האט ער געמאכט די ערשטע ערקלערונג מיט אנ'אויפגעהויבענע שטימע: איך בין ניט שולדיג, נאר די, וואס בעשולדיגען מיך אין דעם פראצעס.

דריי עדות האבען קאטעגאריש בעשטעטיגט, אז ער איז בפרוש יא שולדיג און דאס געריכט האט איהם פער'משפט אויף 4 יאהר תפיסה מיט פערלירען די בירגערליכערעכטע אויף 5 יאהר.

דעמבסקי, הערענדיג דעם אורטייל, האט גענומען אויסשרייען פראטעסטווערטער, אויסרופענדיג צווישען אנדערעס: „מ'האט געבראכט ארויסגעבען א טויט-אורטייל און נישט קיין 4 יאר תפיסה".

אין מאמענט, ווען דער ריכטער אלבערטי, וועלכער האט בעטראכט דעם פראצעס, האט פערלאזט דעם געריכט'ס-זאהל, איז ארויסגעלאפען דעמבסקי'ס קאכאנקע און האט זיך אנירערגעווארפען פאר די פיס פון ריכטער, שרייענדיק דערביי מיט'ן גאנצען קול. דער וואזשני און פאליציי האבען מיט קראפט בעזייטיגט די אוואנטורירענדע פרוי, וועלכע האט געשטעלט א גוואלדיגען ווידערשטאנד.

אויפ'ן טייה=אווענד לכבוד די געסט פון קרן=היסוד.

שבת-צו-נאכט, נאך דער גרויסער אקאדעמיע אין „ראזמאיטאשטשי", איז איינגעארדענט געווארען לכבוד די געסט דיר. הינדעס און רעד. גערבאווסקי א טייה - אווענד ביי די אלגעמיינע ציוניסטען אויף סראוגוסטא 55.

ביי שענע, סערווירטע טישען איז געזעסען א גרעסערע צאהל פערבעטענע געסט, וועלכע האבען ביי א גלעזעל טייה און גוטע זיסע זאכען אויסגעהערט א אינטערעסאנטען רעפעראט פון דיר. הינדעס. ער האט אזוי אנב אורחא'דיג גענומען א ווארט צו א טאאסט, אבער אומגעריכט פאר אלעם, איז ארויסגעקומען א שעהן-געבויטע אימפראוויזירטע רעדע, וואס האט זיך אויסגעצייכענט מיט א טרעפליכע פאליטישע אבשאצונג איבער די לאגע פון ארץ-ישראל.

דיר. הינדעס ביי זיין ניכטערען בליק און אומפאסענדע אריענטאציע איז געקומען צו אפטימיסטישע מסקנות, אז יורען וועלען סוף כל סוף בייקומען אלע שווערע נסיונות אין א"י.

ס'איז געווען א טאאסט, וועלכער האט געדויערט א שעה צייט און וואס דער גאנצער עולם האט אויסגעהערט מיט גרויס אויפמערקזאמקייט.

רעד. גערבאווסקי האט גערעדט וועגן דעם עצם ענין, ווי אזוי מ'דארף היייאהר ארגאניזירען די קרן-היסוד-אקציע אין ראדאם. ער האט פערפלאכטען מיט שעהנע משלים, מיט שעהנע מעשה'לעך און דער עיקר-ציעל איז געווען התגוררות וועגען סעטיגקייט און ווילען ביי די זאמלער זיי זאלען זיך שטעלען לעבודה פאר'ן קרן-היסוד וואס איז און האט א יסוד.

דער פארזיצער פון דעם בעשיידענעם באנקעט איז געווען ה' משה לוקסענבורג. ער האט בעדויערט. וואס פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע אויף זשעראמסקי 25 זענען ניט געקומען די איינגעלאדענע פארשטעהער, אויפ'ן טייה-אווענד, טראץ דעם, וואס וואס מ'האט זיי אזוי ליבענסווירדיג פערבעטען.

ה' לוקסענבורג ביי זיין פארזיכטיגע קריטיק, האט אויסגעדריקט א ספק, צי איז נישט אמאהל מרמז די אבוועזענהייט פון לובלינער 25 אויף אבסטינענץ אין דער מיטארבייט פאר'ן קרן היסוד דא אויפ'ן ארט דערפאר, וואס דער וועלט-פערבאנד האט אפשר א גרעסערען חלק אויפ'ן אויבען-אן פון דער פראקלאמירטער אקציע.

פרוי כמיעלאוש האט געענטפערט, אז ס'איז א טעות אזוי צו מיינען, ווייל אלע ציוניסטען אהן אונטערשיד פון שאטירונג און ריכטונג, זענען גרייט מיטצוארבייטען פאר'ן קרן-היסוד.

ס'האבען אויך גערעדט ד"ר פאסטמאן און אנדערע און דער טהיי-אווענד האט זיך פערענדיגט אין א פיינע, געמיטליכע שטימונג ארום איינס ביינאכט.

אפעל צו דער יודישער פרוי.

ס'איז זעהר שווער ביים היינטיגען טאג אנציקלאפען ביי דער טהיר פון דער ראדאמער יודישער פרוי, נישט חלילה דערפאר, ווייל די יודישע פרוי אין ראדאם, איז געזעלשאפטליך צוריק געשטאנען, אדער זי פערמאגט בכלל נישט קיין ריכטיגען אדרעס. פערקעהרט, אז מען גיט א בליק שפעט ביינאכט אין די ארטיגע „יודישע קלובען" קאן מען זיך איבערצייגען, ווי ענערגיש און אקטיוו די ראראמער יודישער פרוי איז פערטוהן אויף אלע געביטען, נאר נישט אויפ'ן געביעט פון סאציאלער הילף און פילאנטראפישע טעטיגקייט.

אמת, עס זענען אין ראדאם פערהאנען געצעהלטע יודישע פרויען וואס באשעפטיגען זיך מיט די פראבלעמען פון סאציאלען געזעלשאפטליכען כאראקטער און זיי ווידמען זיך דער דאזיגער ארבייט מיט דער גאנצער איבערגעגעבענהייט שטיל און בעשיידען, אהן איבעריגען טאראראם. ווי עס פאדערט דער היינטיגער לעבענס - שטייגער בלייבען זיי אבער צוריקגעהאלטען אין דער וויכטיגער פערדינסטפולער ארבייט. ביסלעכווייז יוערט ביי זיי אבגענומען דער ווילען און דראנג צו מעשים, ווייל זיי ווערען פעראורזאכט דורך דער ראדאמער יודישער געזעלשאפט. עס פעהלט פערשטענדניש פאר ערליכע פראדוקטיווע הילפ'ס-ארבייט.

שוין יאהרען לאנג, ווי עס עגזיסטירט אין ראדאם א „קימפעטארען-פעראיין", אויבערפלעכליך קלינגט דער נאמען צושאבלאניש, עס רופט ניט ארויס קיין איבריגען אבקלאנג, גלייך ווי קיינעם וואלט נישט אינטערעסירט, צי אזא פעראיין האט בכלל עגזיסטענץ-בערעכטיגונג אויף דער יודישער גאס. נאכמעהר פארדריסליך איז דער פאקט, וואס אפילו די מיטגלידער זעלבסט פערנאכלעסיגען אדער באגאטעליזירען אפילו זייער מאנאטליכען אבצאהל, און עס שאפט זיך אזוי ארום א לאגע פון ביטערער פערצווייפלונג פאר דער ארימער יודישער קימפעטארין און א אונווילען צו טעטיגער ארבייט פון די טוערס. צי האט איהר אמאהל געפרובט ארייגצודרינגען אין די ארימע קעלער און בוידעםשטיבען, וואוהין דער יודישער דלות איז פארקראכען, און מיט זיינע שארפע נעגעל זיך ארייגגעשניטען אינ'ם לייב און לעבען פון די עלענדע ארימע יודישע מאמעס? צי האט איהר געפרובט אמאל אפצושאצען אזא לאגע, ווען עס ווערען געבוירען קליינע אונשולדיגע שעפעלעך און ביי דער ערשטער ליכטיגער שיין פון גאטס וועלטל כאפען זיי א ציטער פון קעלט. בעוויינענדיג שוין קליינערהייט דעם ארימען יודישען גורל?...

דער „קינפעטארען-פעראיין" האט דער ערשטער דערזעהן און פערשטאנען אבצושאצען די אלע טרויעריגע ערשיינונגען; שוין היבשע יאהרען ווי דער קינפעטארען-פעראיין פפלעגט מיט בעקליידונג און בעשפייזונג די יודישע קינפעטארינס. דערמיט לינדערט ער די גויט פון די פערוואגעלטע יודישע מאמעס מיט זייערע קינדער, וואס אליין אן-און-פאר זיך, איז שטענדיג פון ערשטראנגיגער בעדייטונג, איבערהויפט נאך ביי דעם איצטיגען שווערען קריזיס און ארבייטסלאזינקייט אויף דער יורישער גאס.

די ראדאמער יודישער פרוי, וועלכע דארף אייגענטליך זיין עמפינדליך אויף אזעלכע ערשיינונגען אינם לעבען, אזוי ווי אויף דער גארער וועלט, האט זיך דא אפגעקעהרט פון דעם „קינפעטארען-פעראיין" און איצט מוז מען קלינגען טרעוואגע אויף דער גאס:

ראדאמער פרוי! געדענק אין דיין עלעמענטארע פליכט-ערפילונג פון יודישען לעבען! שאץ אב די לאגע פון א מאמע, וואס ליגט אין קימפעט און שטרעקט אויס איהרע הענר נאך הילף!

עס ווערט פראקלאמירט א חודש פאר דער יודישער קימפעטארין. אין אלע ראדאמער הייזער וועט דורכגעפיהרט ווערען א ווערבירונגס-אקציע פון נייע מיטגלידער. זאל ענדליך די ראדאמער יידישע פרוי פערשטעהען, אז אין לעבען זענען פערהאן זאכען, וועגען וועלכע מ'טאר ניט פערגעסען; זאל אויפטויכען דאס מוטערליכע געפיהל פאר דער צווייטער פרוי, וועלכע איז געטראפען פון שיקזאל! לאמיר העלפען די נוימליידענדע קימפעטארינס!

ב. פ.

פון דער ציונ. ארגאניז.

קאמוניקאט.

שבת דעם 17\4 7 אווענד פינקטליך קומט פאר אין לאקאל פון דער ציונ. ארגאניזאציע (זשעראמסקי 25) א חברים פערזאמלונג געווידמעט די שקל אקציע מיט'ן אנטייל פון ה' אדוו. א. סאלבער מיטגליר פון צ. ק. פון דער ציונ. ארג. אין פוילען.

אויסבעסערונג פון מיסיאנער סטיעל. *)

ג. רעדאקציע.

אין צוזאמענהאנג מיט'ן נאטיץ א. ג. „א מיסיאנער וואס האט געפרובט מזל ביי די ראדאמער יודען", געדריקט אין אייער צייטונג דעם 12 מערץ נומ. 11, אין וועלכען איך געפין-איין איניגע אונפינקטליכקייטען און בעליידיגונגען אויף מיין אדרעס, בעט איך אויסצובעסערען פאלגענדעס:

איך הייס נישט מ. שטיהל, נאר ח. טה. סטיעל. איך וואהן נישט אויף שפאציר גאס, נאר אויף דער קאלאניע מאלטשעוו און געהער נישט צו קיין שום מיסיאנערישע ארגאניזאציעס. איך האב נישט איינגעלאדען די יודען צו דאווענען מיט די קריסטען, נאר דער צוועק איז געווען זיי בעקאנט צו מאכען מיט מיסיאניזם. די מיסיאנערישע ליטעראטור האב איך נישט אנגעבאטען צו פארקויפען, נאר האב זי פערטיילט אומזיסט און גענומען פרייוויליגע נדבות, אבער ס'האט קיינער נישט גענעבען. איך האב נישט איינגעשטימט אויף צו פיהרען א דיסקוסיע מיט מיר, בלויז צוליב דעם, ווייל איך האב זיך געמוזט צופאסען צום פראגראם, וואס האט דאס נישט פאראויסגעזעהען. די פערזאמלונג איז געשטערט געווארען, אבער נישט אויפגעלעזט געווארען. די גייסטליכע וועלכע כ'האב איינגעלארענט האבען צוליב פערשידענע סיבות נישט געקענט קומען וואנטאג איז געווען א נאך מיטאג-פערזאמלונג און דער שלום און ס'איז נישט וואהר, אז מ'האט קיין יודען נישט ארייננעלאזט. בלויז די וואס זענען געקומען שטערען, האט מען נישט ארייגעלאזט.

ס'איז אויך ניט ריכטיג די ידיעה אז איך וויל אויפבויען א מיסיאנערען-הויז. קיין הויז קענען מיר ניט קויפען, נאר דינגען א קליין הויז.

מיט אכטונג:

מיסיאנער ח. טה. סטיעל

קאלאניע מאלטשעוו.

*) די אויבענגעבראכטע אויסבעסערונג גיבען מיר אויפ'ן ספרלאנג פון מיסיאנער ח. טה. סטיעל, וועלכער בעט אונז דאס בריפליך. אנטערקענדיג דערביי אז אין נעגענפאל, וועט ער מאהנען רעהאביליטאציע אין געריכט, ווייל ער פיהלט זיך בעליידיגט פון אונזער נאטיץ.

רעד.

צי וועט פּשיטיקער פּראָצעס אויפסניי בעטראכט ווערן דורכן לובלינער אפעלאציע-געריכט

לייזער פעלדבערג און אברהם האבערבערג — צוריקגעצויגענע זייערע קאסאציע - אנקלאגעס

דאס העכסטע געריכט האט שוין בע-שטימט אויפן 5-טען מאי דעם טערמין צו בעטראכטען די קאסאציע אין פשיטיקער פראצעס. אין העכסטען געריכט וועלען ארויסטרעטען די אדוואקאטען: בערנסאן, מארגאליס, לאנדוי, און פעטרושעוויטש. די אנגעקלאגטע וועלען צום פראצעס נישט געבראכט ווערען. זיי וועלען אין תפיסה' קאמער יווארטען אויף דער דעציזיע וועגן זייער גורל.

אויב דער אורטייל וועט אבגעשאפט ווערן וועט דער פראצעס אויפסניי איבערגעשיקט ווערען אין לובלינער אפעלאציע - געריכט און וועט בעטראכט ווערען דורך אנ'-אנדערען קאמפלעט ריכטער; אויב די קאסאציע וועט אבגעווארפען ווערען וועט די אנגעקלאגטע נישט פערבעבענט ווערען די צייט, וואס זיי זענען געזעסען אין תפיסה צווישען איין פראצעס און אנדערן.

עס איז כדאי צוצוגעבען, אז די פער'-משפט'ע לייזער פעלדבערג און אברהם האבערבערג (וועלכע זענען פערטיידיגט געווארען דורך די אדוואקאטען: פעטרו-שעוויטש און עטינגער) — האבען צו-ריקגעצויגען זייערע קאסאציע-אנקלאגעס לייזער פעלדבערג און אברהם הא-בערבערג זענען, ווי בעוואוסט, בעת'ן פראצעס אין ראדאם, פער'משפט געווא-רען אויף איין יאהר תפיסה און דאס לובלינער אפעלאציע-געריכט האט זיי געהעכערט די שטראף—ביז אנדערטהאל-בען יאהר. היות ווי זיי זיצען שוין אי-בער א יאהר, איז זיי געבליבען צו זיצען 5 חדשים.

ביי וועמען און אויף וויפיעל איז די שטאדט ראדאם פער'חוב'ט

נויטיגע אינוועסטיציעס, נוצליכע בנינים, אלץ איז גוט, ווען נישט דאס גרויסע פעקעל חובות.

שוין א גאנצע רייהע יאהרען ווערען דורכגעפיהרט אין ראדאם פערשידענע אינ-וועסטיציעס. הגם זיי זענען זעהר נוצליכע און אין גרעסטען טייל זאגאר נויטיגע, האבען זיי אבער דעם איינציגען חסרון, וואס זיי בעלעסטיגען די שטאדט מיט היבשע חובות. אזוי הערען מיר, למשל, אז ראדאם איז די איינציגע פון די אממייסט פערשולדיקטע שטעדט אין פוילען. דער דורכשניטליכער בירגער פון אונזער שטאדט ווייסט נישט וואס פאר א מין חובות עס לאסטען אויף זיין פאמיליע ס'וועט דעריבער זיין אינטערעסאנט, ווען דער כלל פון די ראדאמער איינ-וואוהנער, וועט זיך דערוויסען וויפיעל און פארוואס מיר זענען שולדיג פערשי-דענע אינסטיטוציעס, געזעלשאפטען, בענק און אינטערנעמונגען.

מיר גיבען דא איבער א קורצען אי-בערזיכט פון די חובות, וואס עס האט דער ראדאמער מאגיסטראט.

קודם כל די „אולען"-הלוואה.

אויפ'ן ערשטען ארט פיגורירט די בע-וואוסטע „אולען" - הלוואה, וואס איז גע-מאכט געווארען אויפ'ן סמך פון א בעש-לוס פון שטאדט-ראט דעם 4 און 6 גרו-דזיען 1924, מיט'ן צוועק איינצופיהרען וואסער - לייטונג און קאנאליזאציע אין ראדאם, און אויף אויסבויען א שחט-הויז און א גאזאווניע. די הלוואה האט אנפאנגס בעטראפען צוויי און א האלבען מיליאן דאלאר, צאהלבאר אין 41 האלב-יעהריגע ראטעס. נאך א טיילווייזער אויסצאלונג פון קאפיטאל מיט פראצענט ווי אויך נאך דער דעציזיע פון דער קאמיסיע פאר חובות-ענטלאסטונג פון די פוילישע שטערט, איז געבליבען צו בעצאהלען 1,595,420 דאלאר, וואס איבערערכענענדיג אויף זלאטעס דער-גרייכט דאס א סומע פון 14,226,426 זל. 84 גר. נאכ'ן בעקומען די אזוי גע-רופענע „סאנאציע-הלוואה" אין דער „באנק גאספאדארסטווא קראיאוועגא" אויף אפצוצאהלען די פערלעגענע פראצענטער און ראטעס פון דער אולען-הלוואה, איז דער חוב פון דער שטאדט צו דער אולען-געזעלשאפט פערקלענערט געווארען און דעם 1\4 1936 בעטראפען בערך 11 מיליאן זלאטעס. אין בודזשעט פון יאהר 1937|38 וועט דער מאגיסטראט בעצאלען אויף דעם חשבון 187000 זל.

די שטאדט-פערוואלטונג, אנהויבענדיג פון יאהר 1935 בויט אויף דער 1 מער מאי גאס א ארבייטער-הויז פון די בע-קוועמע פאנדען פון דער געזעלשאפט פאר ארבייטער-בעוין. אויף דעם צוועק איז געבארגט געווארען אין יאהר 1935 — 249.000 זל. אויף אויפבויען דאס ערשטע ארבייטער-הויז און אין יאהר 1936—25.000 אויף אויסבויען א צווייט ארבייטער-הויז. אין היינטיגען יאהר איז בעשטימט געווארען צו נעמען אנ'הלוואה אויף א סומע 360.000 אויף אויפבויען א דריט ארבייטער-הויז. די דערמאנטע הלוואות וועלען אויסגעצאלט ווערן אין משך פון 50 יאהר. דערביי איז די פראצענטירונג פון קאפיטאל א גענוג נידריגע, ווייל עס מאכט אויס ניט קיין גאנצען פראצענט א יאהר.

די שטאדט האט געמאכט א רייהע הל-וואות אין דער ב. ג. ק. אויף אויסבויען און איבערבויען הייזער. צווישען אנדערע זענען געבארגט געווארען 40 טויזענד זל. אויף איבערצובויען די שטאל אויף דער מלעטשנע אויף א וואהן-הויז; 487 טויזענד זל. אויף אויסבויען א הויז אויף נארוטאוויטש (שטאטישער ארבייטער-הייז) ווי אויך 602.000 אין יאהר 1928|30 אויף אויסבויען אנ'ארבייטער-הויז אויף ערשטער מאי. צוזאמען איז די שטאדט שולדיג דער „באנק גאספאדארסטווא קראיאוועגא" א מיליאן מיט 129 טויזענד זל. די דאזיגע סומע איז אויפ'ן יסוד פון א דעציזיע פון דער קאמיסיע פאר חובות-ענטלאסטונג קלענער געווארען צו דער ציפער 400 טויזענד זל.

חוץ די אויבענדערמאנטע „פעטע" קרע-דיטארען לאסטען אויפ'ן ראדאמער מאגיסטראט נאך א גאנצע רייהע קלענע-רע חובות אין פאלגענדע אינסטיטוציעס:

פוילישע קאמונאלע באנק, קאמוניקאצ-יע-מיניסטעריום, דאבראטשינגע געזעל-שאפט איז ראדאם, „פונדוש פראצי" אין ווארשא, מלוכה'שע שטיינברעכעריי אין זאגנאנסק, אין דער געזעלשאפט צו שטיצען די פאוושעכנע שולען, אין דער ראדאמער עלעקטראווניע, ראדאמער או-בעזפיעטשאלניע, (122,658 זל.) דער ווארשאווער אובעזפיעטשאלניע, שטאטישער פונדוש עמעריטאלנע (71,945 זל.) אויסער דעם האט דער מאגיסטראט נאך הלוואות, קלענערע, קורצטערמינינע, פון וועלכע די בלויזע פראצענטער מאכען אויס 2000 זל. א יאהר.

ווי מיר זעהען אלזא, האט ראדאם א שעהן ביסעל חובות. ווען מ'זאל זיי אלע צונויפסומירען און פונאנדערלעגען אויף יעדען בירגער, אריינרעכנענדיג אין דעם פרויען, אלטע לייט און קינדער, וואלט דאן אויף יעדער פערזאהן אויסגעפאלען א ככום פון עטליכע הונדערט זלאטעס.

די אלע הלוואות זענען, ווי שוין געזאגט, פערוועגדעט געווארען אויף ווירקליך רעאלע צוועקען. די פראגע איז בלויז ווען וועט מען דאס אלץ בעצאהלען?

איך האב נישט געלייקענט

צו דער רעדאקציע „ראדאמער קעל-צער לעבען".

איך בעט מיר צו געבען ארט פאר פאלגענדע אויסבעסערונג:

אין אייער וו. ציישונג פון פרייטאג דעם 9 ר. ח. איז געווען א בעריכט פון א פראצעס איבער ברילאנטען-פעלשער, איי וועלכען עס ווערט דערמאנט אז איך זאל האבען צוריקגעקריגען דעם שאדען מייגעם און דערפאר זאל איך האבען געלייקענט, אז כ'דערקען נישט די פעלשער.

איך ערקלער, אז קיין שום איינטערהאנד-לונגען מיט די פעלשער האב איך נישט גע-פיהרט און קיין שום געלד ניט גענומען. איך בין אויך ניט ארעסטירט געווארען, נאר פערהאלטען געווארען אויף אני-אויפקלערונג. רחל פרידמאן.

ברויט און חלה

א פעראָרדנונג פון מיניסטעריום וועגן געבעקס און בעקערייען.

עס איז ארויס א פעראָרדנונג פון האנ-דעלס-מיניסטעריום וועגען אויפזיכט אי-בער מעהל, און אלץ וואס ווערט פון מעהל געבאקען. די פעראָרדנונג איז זעהר וויכטיג פאר מעלער, בעקער און געבעקס - הענדלער.

דאס מעהל צו פערשידענע געבעקסן מוז זיין גוט, געהעריג דורכגעזופט א. ד. גל. דאס געבעקס מוז זיין גוט אויפגעגאנ-גען, גוט אויסגעבאקען, פוכקע אהן זליסען עס טאר נישט האבען קיין פוסטע ערטער.

יעדע שטיקעל געבעקס, וואס וועגט נישט ווייניגער פון א האלבען קילא, מוז האבן אויף זיך א ספעציעל צעטעלע מיט דער פירמע פון דער בעקעריי און דעם סארט מעהל.

ברויט מוז ווערן געבאקען אין לעבלעך פון א האלבען קילא, איין קילא, צוויי א. א. וו. אין פרישן ברויט קען די וואג פון לעבל נישט שטימען מאקסימום אויף 4 פראצענט, אין עלטערן ברויט-ביז 6 פראצ.

די בעקערייען מוזען זיין מעכאניזירט, טארען זיך נישט געפינען גענטער ווי 10 מעטער נישט - קאנאליזירטע אפטריט אדער מיסטקאסטען. חוץ דעם מוזען זיין מוסטערהאפטע ווענטילאציעס און עס דארפן זיין בעזונדערע צימערן: צום קנע-טען דעם טייג, צום באקען, צום האלטען דאס מעהל, צו האלטען דאס געבעקס און פאר די קליידער (באקען און קנעטען קען מען אין איין צימער אויך). בעקערייען, וואס בעשעפטיגען מעהר ווי 6 ארבייטער, מוזען האבען וואַרעמע שפריצען.

די בעקער - ארבייטער מוזען פאר דער ארבייט וואשען די הענד, רייניגען די נעגל און אנטהון ווייסע פארטיכער, קאפ-לעך און פאנטאפעל די מעלזעק דארפען זיין ריין און האבען אויף זיך א פלאמבע מיט א עטיקעט (וואסער מעהל און פון וועלכע מיהל). מען טאר אויף די זעק נישט זיצען (אין בעקעריי און בעתן פיהרען). עס טארען זיך נישט פערנעמען מיט באקן, אדער פערקויפען מעהל-אויס-ארבייטונגען מענשן מיט קלעפיקע קראנק-הייטען (שווינדזיכט אד"גל).

ארומטראגען געבעקס אין די הייזער איז פארווערט.

די פעראָרדנונג איז שוין אריין אין קראפט.

דער געניאלער ווירטואָז פּאַדערעווסקי איז פילם.

פאר דער פרעסע אין דער גאנצער וועלט איז עס געווען א אמת'ע סענסאצ-יע. איינגאצי פאדערעווסקי האט בעשלא-סען ארויסצוטרעטען איין מאהל אין פילם. כדי צו דאקומענטירען זיין אונ-פערגלייכליכען טאלאנט אויך פאר די, וואס האבען ליידער נישט געהאט די מעגליכקייט איהם קיינמאל צו הערען.

דער איינדרוק פון דער דאזיגער ידיעה איז באמת געווען א נישט גע-וועהנליכער. עס איז דאס ערשטע מאהל, אז א קאמפאזיטאר זאל ארויסטרעטען אין פילם אין דער ראל פון... זיך אליין. ביז איצט האבען מיר געזעהן פילמען, וואס האבען געשילדערט דאס לעבען פון בעריהמטע קאמפאזיטארען, אבער געשפילט האבען ארטיסטען. דאס מאל אבער וועט אין דער ראל פון פאדע-רעווסקין, ארויסטרעטען פאדערעווסקי.

אין קינא „אפאללא".

אין זיין פילם „לבנה-סאנאטע" שפילט ער אנ'עקסטערישע ראל און פיהרט אויף א רייהע גלענצענדע ווערק פון בעטהאווען שופערט און אויך זיינע אייגענע קאמ-פאזיציעס. דער פילם איז נישט בלויז א מוזיקאלישער. פערהאן א „דרייעק"—צוויי מענער, וואס זענען פערליעבט אין איין מיידל. די דאזיגע ראלען שפיעלען דריי אנגעזעהענע ארטיסטען.

דער פילם ווערט געוויזען אין קינא „אפאללא".

ס'איז ווערט צו דערמאנען, אז אינ-גאצי פאדערעווסקי האט די גרעסטע אנערקענונג ביי יודען.

זיין אנטייל אויף א קאנצערט, וואס איז זיינער צייט ארגאניזירט געווארען לטובת די קרבנות פון היטלעריזם, ווערט ביז'ן היינטיגען טאג ברייט קאמענטירט. דאס בעווייזט אמבעסטען, אז קונסט איז אונטערנאציאנאל און ווייסט נישט פון ראסען - אונטערשידען.

אלזא די יודען דארפען צאהלרייך קומען זעהען דעם פילם „לבנה-סאנאטע" אין קינא „אפאללא", וואו פאדערעווסקי בעטוויבערט די צושויער מיט זיין שפיעלען.

יודישע ארבייטסלאזע ווענדן זיך צו די יודישע פאבריקאנטן מ'זאל זיי געבן ארבייט.

ביי דער שטאדטישער ארבייט, איבער וואס ס'האט צוזאגט דער מאגיסטראט בעקומען יאהר־יעהרליך בעשעפטיגונג אויך א געוויסע צאהל יודישע ארבייטסלאזע. עס קומט געגוג שווער אן, יעדאך לאזט זיך עפעס מאכען און די יודישע טהוער, וואס פערנעמען זיך דערמיט, געלונגט טיילווייז אויסצונעפינען ארבייטס־מעגליכקייטען ביי די שטאטישע אינוועסטיציעס.

אז עס קומט פריהלינג, ווען עס שטעלט זיך דער סעזאהן פון דער מאגיסטראט־ארבייט, קלאפען כסדר אן די יודישע ארבייטסלאזע, אין די טהירען פון יודישע ראטמענער און סתם פראפעסיאנעלע פארשטעהער, אז מען זאל זיי העלפען און פאר זיי אינטערווענירען, זיי זאלען אריינגעצויגען ווערן אין דער ליסטע פון בעשעפטיגטע.

אויך היי־יאהר איז דאס זעלבע. די יודישע ארבייטסלאזע, אויסקוקענדיג א גאנצען ווינטער, אז ס'זאל שוין קומען דער מאמענט פון דער סעזאהן־ארבייט פון מאגיסטראט, לויפען היינט צו די יודישע ראטמענער, בעטען זיך, אז מ'זאל זיך אויסשטארן פאר זיי אין מאגיסטראט ארבייט, צוואס זיי זענען אזוי אויסגעפענקט, וועלענדיג שוין זעהן פאר די אויגען דעם בעשיידענעם לוין פון זייער ארבייט מיט די הענד, נאך א לאנגע צייט נישט האבען צו טוהן און וואו צו פערדינען זיי.

די צאהל פון די יודישע ארבייטסלאזע איז גרויס און עס איז נארנישט פון די לייכטע זאכען היינטיגע צייטען, צו קענען פאר זיי אלע אויס'פועל'ען ארבייט. עס בלייבען א סך אין דרויסען, פיעל מעהר פון די, וואס זענען יא זוכה אנגענומען צו ווערען.

אזעלכע וואס האבען ביים היינטיגען טאג ווייניג שאנסן צו קריגען ארבייט, איז שוין דא העכער הונדערט. די לאגע פון די דאזיגע יודישע ארבייטסלאזע, קען מען זיך פארשטעלען. זיי האבען פשוט נישט מיט וואס דעם טאג איבערצולעבען. א סך פון זיי זענען פאמיליען־מענטשען, האבען פרויען און קינדער און אלע צוזאמען ליידען זיי הונגער און נויט. זיי פערלאנגען נישט קיין געשאנק, נישט קיין נדבות. זיי בעטען בלויז ארבייט. די שווערסטע און גרעבסטע ארבייט ווילען זיי טוהן, זיי האבען אבער נישט וואו און ביי וועמען.

די יודישע ארבייטסלאזע וואלטען זיך יא געהאט וואו צו ווענדען. זיי ווייסען, אז אין ראדאם זענען פערהאן יודישע פאבריקען. זיי האבען שוין געפרובט געהן צו זיי. אבער נישט אומעטום לאזט מען זיי אריין. מ'וויל זיי באלד נישט אויסהערן. איז וואוהין געהן אזעלכע מענשען? — אין רעדאקציע אריין. דא איז דאך א רשות הרבים, וואו יעדער קען קומען און אויסגיסען זיין ביטער הארץ. איז טאקע געקומען די טעג א גרופע פון אזעלכע יודישע ארבייטסלאזע און געבעטען צו לאזען הערן זייער רוף דורך דער צייטונג אונזערע.

און אט רעדען זיי דא צו אייך דירעקט, יודישע פאבריקאנטען. הערט אויס זייער פערלאנג, וואס קלינגט ווי א הייליגע תפילה

„אין נאמען פון העכער הונדערט יודישע ארבייטסלאזע ווענדען מיר זיך צו אייך ג. ה"ה יודישע פאבריקאנטען איהר זאלט אונז בעשעפטיגן און געבען ארבייט. מיר ווילען און זענען פעהיג צו טוהן די שווערסטע און גרעסטע ארבייט, מיר זענען הינגעריגע מענשען. אונזערע פרויען און קינדער ליידען נויט און מיר ווילען דאך ניט קיין מתנת־חנם, מיר ווילן מיט שווערע פראצע ערליך פערדינען אויף א שטיקעל ברויט פאר אונז און פאר אונזערע פאמיליעס.

יודישע פאבריקאנטען, הערט־צו אונזער רוף און עפענט אויף די טויערען פון אייערע פאבריקן אויך פאר יוד. ארבייטער.

ישראל אהרן ווייצהענדלער, יהושע שוהלקלאפער, פישעל בירענבוים, סישעל ראזענבלאט, ירחמיאל בארענשטיין.

שווערע בעשולדיגונג פון יודישע ארבייטער געגן א יודישען פאבריקאנט
ווען דאס זאל אמת, זיין איז עס א גרויסער סקאנדאל.

די יודישע ארבייטסלאזע וואס האבען בעזוכט אונזער רעדאקציע האבען איבערגעגעבען פאקטען פון א הי׳געם יודישען פאבריקאנט, אגב א חסידישער יוד, וועלכער האט זיך געוואלט ערלויבען צו שפאטען און חוזק צו מאכען פון זיי.

און דערצעהלט האבן דאס די יודישע־ארבייטסלאזע ישראל אהרן ווייצהענדלער און יהושע שולקלאפער, זיער ערשטער האט דערצעהלט אזא מעשה'לע. ער האט אמאהל געארבייט ביים לעדער־פאבריקאנט ה' שמעריל קארמאן, ווען עס איז נישט געפעלען זיין ארבייט. ווען ווייצהענדלער האט איינמאל אויסגענאסען א פאס וואסער וואו די לעדער האט זיך געווייקט, האט ער קריטיקירט זיין ארבייט און דערביי זיך אויסגעדריקט מיט חוזק: קינדער קענסטו האבען, אבער פערדינען נישט, יוצר האט דיך געהייסען חתונה האבען?

ווייצהענדלער האט זיך געפילט דערפון דערנידריקט און בעליידיגט, נישט פערשטעהענדיג פארוואס עס קומט אים אזוי צו טראקטירען. ער האט זיין ארבייט — זאגט ער — אויסגעפיהרט נישט ערגער פון א צווייטען. און מיט דער גאנצער אנשטרענגונג אין מיט'ן גאנצען פלייס.

וועגען א צווייטען פאקט, ניעט איבער אויסער ווייצהענדלער אויך דער צווייטער ארבייטסלאזער, שוהלקלאפער. ביידע דערצעהלען וועגען אן׳אינטערווענץ פון בעוויסטען ראדאמער פאליטישען טהוער גזשעטשנאראווסקי, ביים ה' קארמאן אז ער זאל צונעמען אין זיין פאבריק יודישער ארבייטער. דאס האט אויך נישט געווירקט, און לויט ווי זיי זאגען, האט ה' קארמאן ארויסגעוויזען זיין גרינגשעצונג צו די יודישע ארבייטער אין דער אנוועזנהייט פון ה' גזשעטשנאראווסקי, אויסדריקענדיק זיך מיט ביטול, אז די יודישע ארבייטער נאדאווען זיך ווייניג, און אז זיי זאגען אויף סקורי, קורי.

מיר גיבען דאס אלץ איבער, אזוי ווי עס דערצעהלען די יודישע ארבייטסלאזע און אויף זייער אחריות. מיר וואלטן נישט געוואלט גלויבען אין דעם, ווייל וואלט דאס אלץ אמת געווען, וואלט דאס געווען באמת א סקאנדאליעזע זאך פון א יודישען פאבריקאנט צו בעציהען זיך מיט שפאס און חוזק לגבי יודישע ארבייטער, בפרט נאך אין די אויגען פון א נישט־יודישען ארבייטער־פארשטעהער אנ׳אנגעזעהענעם מאן, וועלכער קומט אינטערווענירען פאר יודען און איז נאך דערצו אנ׳איינפלוסרייכע פערזאהן אין מאגיסטראט, וואו נישט איינמאהל זענען זיך יודישע כלל־טהוער משתדל פאר יודען, צו בעקומען ארבייט פאר זיי ביי שטאטישע אינוועסטיציעס. וואס טראכט זיך דעמאלט אזא מענש ווי דער ה' גזשעטשנאראווסקי? עס איז רעכט, ער זאל זיך אליין פרעגן: אויב יודען אליין דיסקוואליפיצירן יודישע ארבייטער, טא וואס זאלען מיר זאגען?

אבער דער ליבעראלער און הטכסטפיינער מאן גזשעטשנאראווסקי לערענט נישט אוא קל וחומר, ווייל ער ווייסט, אז אזא יודישער פאבריקאנט האט נישט רעכט, ווען ער זאגט אזוי. פארדאס קלינגט ווי א שווערע בעשולדיגונג די ערקלערונג פון די צוויי יודישע ארבייטסלאזע אויפ׳ן יודישען פאבריקאנט ה' קארמאן, וועלכער איז נאך דערצו א חסידישער יוד, וואס עפענט אלע טהירען פאר'ן קאזשעניצער רבי'ן און דעקט זיינע טישען פאר די אורחים, וואס קומען מיט, אלס חסידים מיט'ן רבי'ן.

מיר זענען נישט געגען זיין פראווען חסידות און אפילו אויך נישט געגען סעודות פאר חסידים. אבער זאל דער ה' קארמאן אויך געדענקען אין יודישע ארבייטער, וועלכע ער ברויך בעשעפטיגען אין זיין פאבריק, כדי זיי זאלען קענען פערדינען דורך זייער פראצע אויף ברויט און נישט ברענגען דערצו, אז יודישע ארבייטער זאלען אויף איהם טראגען אזא ביין הארץ, פארווארפענדיק איהם, וואס לא די ער געהט נישט אריין אין דער קריטישער לאגע פון זיינע ברידער, ערלויבט ער זיך נאך פון זיי צו חוזק'ען.

צום צענטראלען יודישען האנדווערקער = פערבאנד
אבטיילונג אין ראדאם, רווינסקא 1.

אלס ענטפער אויף אייער בריעף פון 8|4 ה. י. ווילן מיר אייך אויפמערקזאם מאכען, אז דער בריעף אייערער מיט זיינע גרונדלאזע טענות. מאכען אויף אונז, ליידער, אנ׳איינדרוק פון א נישט טאקטישען און נישט זאכליכען ארויסטריט און מיר מוזען דאס אנגעמען נאר אלס ווילען צו בעשווערען אונז אין דער ארבייט, אריינציהענדיק אונז אין א געגענזייטיגען קאמף צווישען פערשידענע צדדים, וואס האט מיט אונזער טעטיגקייט קיין שום שייכות נישט און אויף וועלכען מיר וועלען קיינמאל נישט איינגעהן. מיר מוזען זיין אונפארטייאיש און נישט איינזייטיג, ווייל דאס איז אונזער אויפגאבע און נאר דאס גיעט אונז די מעגליכקייט צו ארבייטען טאקע אביעקטיוו, וועלכעס מיר זעהען נישט ליידער ביי אייך און אין וועלכען מיר האבען זיך אויך איבערצייגט, זייענדיג ביי אייך אויף דער פערזאמלונג, וואו איהר האט פשוט ניט געלאזט קומען צום ווארט אונזערע מיטגלידער, וועלכע האבען געוואלט און געקענט אויפקלערען און אבווארפען אייערע אומגערעכטע טענות. טראץ דעם אלעם און טאקע דערפאר וואס מיר זענען זיכער אין אונזער אביעקטיוויטעט, ווי אויך צוליב דער טובה פון אונזער ווייטערער טעטיגקייט, וועלכע דארף אייך פונקט אזוי פיעל אינטערעסירען ווי אונז, און ווייל מיר זענען פעראנטווארטליך און פולן זיך פון ווארט פאר אלעם וואס מיר טוהען און אויך דערפאר, וואס מיר ווילען ניט נעמען קיין אנטייל אין אייערע רייסענישען, אין וועלכע מיר ווילען ניט ווערן אריינגעצויגען — האבען מיר דעם כבוד אייך צו ענטפערן פאלגענדעס:

צום פונקט 1 פון דער רעזאלוציע, וועלכע איז אנגענומען געווארען אויף אייער פערזאמלונג:

אדער איהר זענט שלעכט אינפארמירט געווארען דורך די פארשטעהער פון אייערע צעכן, וועלכע ארבעטען צוזאמען מיט אונז אין 15 קאמיטעס, אדער איר דרייט איבער די פאקטען. יעדענפאלס דערקלערען מיר אייך, אז מיט טיילען נדבות האבען מיר קיין שום שייכות נישט און אונזער אויפגאבע איז פערטיילן די אמעריק. געלטער צווישען געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס און דער עיקר קאנסטרוקטיווע הילף אויף א געזעלשאפטליכען אופן, ווי הילפ׳ס־קאסע א. ד. גל. די נדבית, וועלכע זענען געווארען פערטיילט ערב יום טוב, האבען מיט אונזער טעטיגקייט גאר נישט צו טון. דאס איז געווען געלט, וועלכעס איז נישט געקומען צו אונז, נור צו די ה"ה רובינשטיין און קוראווער, נישט פון רעליעף־קאמיטעט נור פון די ה"ה ראדאמסקי און קעסטענבערג און מיר האבען ביי דער חלוקה פון דעם דאזיגען געלד קיין אנטייל נישט גענומען.

צום פונקט 2.

די הילפס־קאסע געפונט זיך ביים שניידערישען צעך ניט דערפאר, ווייל דער צעך איז אונז נעהנטער ווי אנ׳אנדערער, נאר ווייל מיר זענען ארגאניש פערבינדן מיט זייער זעלבסט־הילף קאסע.

אויף א זעלבסשטענדיגע עקזיסטענץ קענען מיר פארלויפיג זיך ניט ערלויבן און די העררן שטערען אונז ניט אין פיהרען אונזער טעטיגקייט מיט דער געהעריגער אביעקטיוויטעט.

צום פונקט 3.

אויב איהר מיינט אויפריכטיג און ערליך מיט־צוזארבייטען מיט אונז אהן שום כוונות אונז צו שטערען און נישט אריינצופיהרען ביי אונז צדדישע מחלוקת'ען, נאר עס בעפרידיגען אייך אפשר ניט די ביז איצטיגע פארשטעהער פון אייערע צעכן, זענען מיר גרייט אייך אנטקעגען צו קומען, בתנאי אייערע קאנדידאטען זאלען אונז פארגעשטעלט ווערען.

ענדליך לייגען מיר אייך פאר, אויב דאס אלץ איז נאך פאר אייך ניט גענוגענד, צו דעלעגירען 2–3 אייערע פארשטעהער פאר וועלכע מיר זענען גרייט אפגעבען א גענויען בעריכט פון אונזער טעטיגקייט און מיט דאקומענטן בעווייזן אייך, אז אייערע טענות צו אונז זענען ניט גערעכטיג און אונבעגרינדעס.

מיט אכטונג:

פאר'ן 15־קאמיטעט

פרעזעס מ. רובינשטיין

סעקרעטאר מ. פוסס

Kino CZARY

ביז זונטאג איינשליסליך!

א זעהר שענער פילם

מיט לארעטטא יאנג

RAMONA

אלס צווייטער פילם

JEGO ZŁOTA RYBKA

KINO APOLLO

שבת 3 אז. נ. מ. זונטאג 12, 1[30]

ORDYNAT MICHOROWSKI

פון מאנטאג! פון מאנטאג!

גרויסער פוילישער פילם

Dyplomatyczna ŻONA

ביז זונטאג דעם 18 אפריל איינשליסליך

דער געניאלער ווירטואז און ארטיסט

Ignacy Paderewski

Sonata Księżycowa

אין זיין ערשטען און איינציציגען פילם — דעם אייביגען דאקומענט פון זיין זשעני "די לבנה־סאנאטע"

פאדערעווסקי פיהרט אויס שאפונגען פון: Chopin, Beethowen, Liszt

אין די הויפט - ראלען: Charles Farrel, B. Greene

איבערן פראגראם: קאלארובקע, און פאט־וואך

KINO APOLLO

צענטראלער יודישער האנדווערקער פערבאנד
אין ווארשא, אפט. אין ראדאם
מאכט בעקאנט אז זונטאג דעם 18־טען אפריל ה. י. האלב 8 אוונט
קומט פאר אין לאקאל פון
האנדווערקער - פערבאנד רוזשינסקא 1
א אלגעמיינע פערזאמלונג
אויפ׳ן טאג־ארדנונג 1) וואלען פון א פארזיצענדען. 2) באריכט פון דער ביז איצטיגער טעטיגקייט. 3) דיסקוסיע איבער׳ן באריכט. 4) וואלען פון א נייער פערוואלטונג — און רעוויזיאנס קאמיסיע. 5) פריע פארשלאגען.
אייער אנוועזנהייט איז נויטיג.
די פערוואלטונג.

בעקאנטמאכונג
די געזעלשאפט "עזרה" ארדענט איין היי־יאהר
צוויי סעזאנען פאר דער בוסק = אקציע
חוץ ווי יעדעס יאהר סוף שערפיען, ארגאניזירט היינט די "עזרה" אויך אנ׳ערשטען סעזאן פון 18 מאי ה. י.
ווער עס נויטיגט זיך אין בוסקער קוראציע און רעפלעקטירט אויפ׳ן ערשטען הייל־סעזאן, קען זיך מעלדען צו דער רעגיסטראציע, וועלכע הויבט זיך שוין אן איבערמארגען זונטאג דעם 18 קוויעציען ה. י. פון 10 ביז 2 נ. מ. יעדען טאג אין סעקרעטאריאט פון דער "עזרה" טראוגוטטא 52.

Jedynie Ideal JAWA
z DZWONKIEM
jest prawdziwą opatentowaną domieszką do kawy z aromatem czekoladowym.

W pierwszorzędnej Pracowni okryć damskich i futer
Leona Lindenbauma
Radom ul. Moniuszki 24
wykonuje się wszelkie roboty w zakresie okryć damskich a mianowicie: palta, kostiumy i futra według najnowszych paryskich modeli
UWAGA Wróciwszy nie dawno z Paryża, jestem w posiadaniu najnowszych modeli.

פערלייכטערונג פאר ליידענדע!
ביי רעוומאטיזם, ארטרעטיזם, נערווען־ווייטאגען, אישיאס און אנד.
ווירקט ראדיקאל די איינרייבונג
„EMBETA - STAWOLIT" Rej 39
Mgr. W. Padzierskiego
פארקויף אין די אפטייקען און אפטייק - סקלאדען
Fabr. Chem. „Pharmachemia", Bydgoszcz.

Najlepsze, najmilsze i najtańsze prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne.
Do nabycia na dogodnych warunkach
w Radomskiem Towarzystwie Elektrycznem
Sp. Akc. w Radomiu ul. Traugutta 53

פון דער געזעלשאפט „טאז".

די אבטיילונג „טאז" אין ראדאם איז איבערגעטראגען געווארען אין א זעהר שענעם 4־צימערדיגען לאקאל אויף זשעראמסקי 13.

דור׳ן פערגרעסערן דעם לאקאל וועט אויך אויסגעברייטערט ווערען די טעטיגקייט פון „טאז". עס ווערט אינסטאלירט א דענטיסטישע קאבינעט, ברענגט אראב נאך א קיזערן לאמפ און דיאטערמע און טרעפ־צו צו פערברייטערן זיין היגיענישע ארבייט.

ביז צו די שול־וואקאציעס האט „טאז" ווייטער זיין בעשפייזונג׳ס־אקציע אין די ראדאמער תלמוד־תורות.

אין קורצען וועט „טאז" שוין צוטרעטען ארגאניזירען די זומער־קאלאניעס אין גארבאטקע פאר בערך 200 קינדער.

Zarząd „DOMU SIEROT" wyraża podziękowanie dyrekcji kina „ADRIA" za stałe bezpłatne korzystanie filmów przez sieroty naszej instytucji.
ZARZĄD

przy uporczywych
BOLACH GŁOWY
stosuje się proszki

„PSZCZÓŁKA"

Kino ADRIA

שבת דעם 17־טען 1 אין 3 אז.
זונטאג דעם 18־טען 12 אין 2 אז.
פריהמארגען = פילמען
צו ביליגע פרייזען
Polska komedia muzyczna p. t.
„ADA — to nie wypada"

ביז זונטאג דעם 18 אפריל איינש.
Kino ADRIA
Greta Garbo
w najpiękniejszym arcydziele filmowym p. t.
„DAMA KAMELIOWA"
w dalszych rolach Robert Taylor i Lionel Barrymore
Od poniedziałku 19 kwietnia występy na scenie Saba et de Vogt śpiewno-muzyczny Duet światowej sławy

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie 1 mm 1 szp. 40 gr. w tekscie 1 mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. 1 mm 1 szp. 25 gr.
1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.

אבאנאמענטס פרייז: פאר א חודש אין ראדאם [illegible] זלאט, אין פראווינץ, בעלגיען 4 פראנק, אין אנדערע לענדער 30 סענט

Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Radom Sswarlikowska 20
tel. 15-18 .טעל
Redaktor i Wydawca CH. M. HERC.